Tetkik 2 (Eylül 2022), 495-530 | *Bildiri Metni*

Tasavvuf Alanı Lisansüstü Araştırmalarına Yönelik Bilgiler ve Tecrübe Aktarımı *

Ömer Yılmaz | https://orcid.org/0000-0002-2938-1009 | omryilmaz64@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi | https://ror.org/05ryemn72
İslami İlimler Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz

Türkiye'de tasavvuf alanında lisansüstü öğrenimine yönelik her geçen gün ilgi artmaktadır. Lisansüstü eğitim-öğretiminin başarıyla tamamlanmasının şartlarından biri de o alanda bir danışman eşliğinde tez çalışması hazırlanması ve bilim kurulu önünde savunulmasıdır. Savunması yapılacak tezin belli bir yöntem kullanılarak hazırlanmış olması ve araştırma-yazım etiğine riayet edilerek kaleme alınması gereklidir. Lisansüstü öğrencilerinin ve danışmanlarının ilgili bilim alanlarına katkı sağlamak adına sarf ettikleri emeklerden gerekli neticelerin elde edilebilmesi için takip edilmesi gereken genel kabul görmüş araştırma yöntemleri ve akademik yazım kuralları bulunmaktadır. Bu çalışmayla, Temel İslam Bilimleri'nin bir alt disiplini olan tasavvuf bilim dalı merkeze alınarak, bu alanda akademik çalışma yapmak isteyen genç araştırmacılara tecrübe aktarımına imkân sağlaması ve mümkün olabildiğince rehberlik yapılması amaçlanmıştır. Bu metin hazırlanırken 2022 yılı öncesinde akademik araştırma ve yazıma dair yayımlanmış çalışmalar tespit edilmiş ve imkân nispetinde ulaşılabilenler incelenerek bunlardan yararlanılmıştır. Ayrıca lisansüstü öğrenime başlamamızdan bugüne edindiğimiz tecrübe, bu alanda ileri gelen hocalarımızdan gözlemleyerek ve dinleyerek edindiğimiz bilgi birikimi ve kaleme alınmış hatırat eserleri de bu çalışmaya kaynak oluşturmuştur. Çalışmanın sonunda bu alanda akademik araştırma yapacaklara yönelik genel bir değerlendirmede bulunulmuş, ayrıca bazı teklif ve temennilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf, Sosyal Bilimler Metodolojisi, Lisansüstü Çalışmalar, Tez Süreci, Araştırma Teknikleri

Atıf Bilgisi

Yılmaz, Ömer. "Tasavvuf Alanı Lisansüstü Araştırmalarına Yönelik Bilgiler ve Tecrübe Aktarımı". *Tetkik* 2 (Eylül 2022), 495-530. https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.35

Geliş Tarihi	11.06.2022
Kabul Tarihi	24.08.2022
Yayım Tarihi	30.09.2022
Değerlendirme	Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışma, 2. Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Tasavvuf Alanı Lisansüstü Araştırmalarına Yönelik Bilgiler ve Tecrübe Aktarımı" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tetkik@okuokut.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.

Tetkik 2 (September 2022), 495-530 | *Conference Papers*

Transfer of Knowledge and Experience for Postgraduate Sufi Studies *

Ömer Yılmaz | https://orcid.org/0000-0002-2938-1009 | omryilmaz64@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University | https://ror.org/05ryemn72
Faculty of Islamic Studies, Department of Sufism, Ankara, Türkiye

Abstract

Interest in postgraduate education in the field of Sufism in Turkey is increasing daily. One of the conditions for the successful completion of graduate education is the preparation of the thesis in the area in the presence of an advisor and defending it before the scientific committee. The idea to be supported must be prepared using a particular method and must be comply with according to research-writing ethics. Generally accepted research methods and academic writing styles must be followed to obtain the necessary results from the efforts of graduate students and their advisors to contribute to the relevant scientific fields. This study aims to provide the opportunity to transfer experience and guide as much as possible to young researchers who want to do academic studies in this field by taking the science of Sufism, a sub-discipline of Islamic studies, into the center. While preparing this text, published studies on academic research and writing before 2022 were determined, and those that could be reached were examined and benefited from. In addition, the experience we have gained since we started our graduate education, the knowledge we have gained by observing and listening to our leading teachers in this field, and the written memoirs have also formed this study's source. At the end of the study, a general evaluation was made for those who would do academic research in this field, and some proposals and wishes were also included.

Keywords

Sufism, Methodology of Social Sciences, Postgraduate Studies, Process of Thesis, Research Techniques

Citation

Yılmaz, Ömer. "Transfer of Knowledge and Experience for Postgraduate Sufi Studies". *Tetkik* 2 (September 2022), 495-530. https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.35

Date of Submission	11.06.2022
Date of Acceptance	24.08.2022
Date of Publication	30.09.2022
Peer-Review	Single anonymized – One Internal (Editorial Board) Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This paper is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "Transfer of Knowledge and Experience for Postgraduate Sufi Studies", orally delivered at the 2nd Turkish Symposium of Social Sciences. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tetkik@okuokut.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Giriş

Lisans seviyesindeki öğrencilerin büyük bir çoğunluğu eğitimlerine lisansüstü programlarda devam etmeyi düşünmektedir. Söz konusu öğrencilerin mesleki yönlendirmeye ve kariyer gelişimi noktasında rehberliğe ihtiyaç duydukları izahtan varestedir. Ayrıca bu öğrencilerin bir kısmı lisans ve lisansüstü eğitimleri boyunca araştırma yöntem ve teknikleri açısından gerekli yetkinliğe ulaşamamaktadır. Araştırma tekniklerine dair yazılmış pek çok kitap vardır. Bu kitapların içerdiği teorik bilgiler, pratikte arzulanan manada karşılık bulamamaktadır. Doğal olarak usulüne uygun yazılamayan tüm akademik ürünler başta öğrencinin danışmanı olmak üzere diğer jüri üyelerinin zamanını almakta ve adayı strese sokmaktadır. Bu çerçevedeki bazı problemlerin giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, öznel ve nesnel veriler eşliğinde, akademik araştırma aşamasında olan öğrenciler için bir yöntembilim çerçevesi çizmenin gerekli olduğu kanaatine varılmıştır. Bu çalışmada, ilgili akademik araştırma süreçlerinde; deneme, yanılma neticesinde elde edilen hasılalar, tez savunma jürilerinde öğrencilerin maruz kaldığı tenkitler, akademik dergi hakemlerinin metinleri ele alırken dikkat çektikleri hususlar göz önünde tutulmuş, bilim insanlarının yazılı hatıra ve tecrübelerinden de istifade edilmiştir.

Tasavvuf araştırmalarının sorununu sadece yöntembilimle izah etmek yeterli değildir. Genelde İlahiyat özelde tasavvuf alanındaki akademik çalışmalar ister biyografik ve tarihi süreçlerle ister belli sosyal grupların gelenek, örf- âdetiyle, adap ve erkânıyla, isterse belli ilim dalının temel kavramlarıyla olsun beraberinde birtakım güçlükler ve problemler içermektedir. Bu problemler bazen çok genel kalmakta, kavramların gerektiği biçimde dönemsel etki ve evrilmeleri tam olarak yansıtılamamaktadır. Bu ise tarihsel kurumlar ile günümüz toplumsal yapı arasındaki makasın daha da açılmasına sebebiyet vermektedir. Yine daha özelde tasavvuf aleyhindeki bilinçli/bilinçsiz önyargı ve ithamlar, kendi müntesiplerinin yaptığı bazı yanlışlıklar büyük bir mesele teşkil etmektedir.

Doğrusu herkesin akademik bir kariyer yapmak gibi görevi olamaz. Zaten böyle düşünmek de muhaldir. Ancak kabiliyeti ve imkânı olan gençler bu alana yönelmeli ve bu yönelişin gereklerini yerine getirmelidir. *Hiçbir başarı bugünden yarına hemen ve kolayca elde edilmiş değildir. Akademik unvan elde etmiş her başarılı ilim insanı bu yollardan geçmiş, bazen eleştiriler almış, ancak hatalarından ders çıkartarak mükemmele doğru yaklaşmıştır.*

Bu çalışma, *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarîkatlar* adıyla ders kitabı olarak okuttuğumuz bir esere ilave konulmuş metnin daha detaylı ve gözden geçirilmiş halidir (Yılmaz, 2019, 462-465). 3'lü, 7'li, 40'lı tasavvuf kodlamalarıyla çizilen bu yol haritası aşağı-yukarı diğer dini disiplinler için de geçerlidir. Çalışmanın daha kolay

anlaşılması için yedi ana başlık ve bunların altında bazı alt başlıklara yer verilmiştir. Bu doğrultuda; yeterlilik sınavları, seminer, tez konusu tespiti, bitirme tezi yazımı, makale neşri ve benzeri akademik araştırmalar açısından önemli bazı noktalara dikkat çekilmiş, gözden kaçan usul ve üslup hatalarına değinilmiştir. Bu genel girişten sonra tasavvuf tarihi hakkında lisansüstü çalışma yapmayı düşünenler, ders dönemini başarıyla tamamlayanlar, ders dönemini bitirip teze başlayanlar ve tez yazımında belli bir mesafe alanlar şeklinde bir tasnifle konuya girilmiştir.

1. Tasavvuf Alanında Lisansüstü Çalışma Yapmayı Düşünenlerin Göz Önünde Bulundurması Gereken Hususlar

1.1. Arapça bir sözde beyan edildiği gibi; *"Li külli şey'in mâni' ve li'l- ilmi mevâni."* Her şey için bir engel; ancak ilim için "engeller" vardır. İlmi/akademik çalışma zordur ama imkânsız değildir. İlim yolunda çekilen zahmetler için Ebû Gudde'nin (öl. 1997) "*İlim Uğrunda*" (Ebru Yayınları, İstanbul 1985) adlı kitabının okunmasını önerebiliriz. Örneğin İbn Sina'nın (öl. 429/1037) ilim meşguliyeti sırasında tamamen uykuyla geçirdiği tek bir gecesi yoktur (Ebu Gudde, 1985, 72). Yine Zehebî (öl. 749/1348), "*Mısır'da yedi ay kaldık, ağız tadıyla bir çorba içemedik, beden rahatıyla ilim elde edilmez*" demiştir (Ebu Gudde, 1985, 71). Daha yakın dönemde merhum Fuat Sezgin (öl. 2018) şöyle demiştir:

> *"Hocam (Helmut Ritter (öl.1971) bir gün bana sordu; kaç saat çalışıyorsunuz? Ben, günde 13-14 saat çalışıyorum dedim. 'Ne, dedi. Bu tempoyla bir bilim adamı olamazsınız. Eğer bilim adamı olmak istiyorsanız bunu çok daha artırmalısınız' dedi. O, günde 24 saat çalışırdı. Günler uzun olsaydı, daha çok çalışacaktı. Ben ondan sonra çalışmamı, 17 saate çıkardım. Bu, 70 yaşıma girinceye kadar devam etti. 70 yaşımdan sonra, çalışmamı, bir iki saat azalttım. Aşağı yukarı, 13-14 saat çalışmaya gayret ediyordum".*[1]

Bu tespitin haklılık payını saklı tutmak kaydıyla çok istekli ve iştahlı olup günde sekiz saat çalışmak yerine az da olsa sürekli çalışmanın daha verimli olacağı gözden ırak tutulmamalıdır.

Bu bağlamda, yazarın kendi görüşü olmakla birlikte, İsmail Erünsal "*Bizim akademisyenler manastırda keşiş olacaklarına, televizyonda artist olmaya çalışıyorlar*" betimlemesiyle akademik çevrelerdeki kolaycılığa dikkat çekmektedir. Ona göre bunun bir nedeni vardır: "*Manastırdaki keşişi kimse tanımaz, televizyondaki artisti herkes tanır. Bu cazibeye kapılmak doğru değildir*" (Erünsal, 2017, 497). Erünsal'ın bu tespiti ülkemizde tasavvuf ve tarîkatlar alanında sosyolojik çalışmalarıyla tanınan Tayfun Atay tarafından da teyit edilmektedir (Atay, 2021, 183-184). Bu şu anlama gelmektedir: Eğer öğrenci daha bidayette, zora talip değil ve gayesi "görünür" olmak

[1] http://www.yaklasansaat.com/dunyamiz/bilim_ve_teknoloji/fuat_sezgin_kimdir.asp (23.10.2018).

ise bu yola hiç çıkmamalıdır. Nitekim Türkiye'nin bilim hayatına musallat olan en büyük tehlikeler; ideolojik fanatizm, basite kaçış ve kalitesiz araştırmalardır (Ocak, 2007, 226). Bu noktada tasavvuf araştırmacıları Erol Güngör'ün, *İslam Tasavvufunun Meseleleri,* Sabri Ülgener'in, *Zihniyet Din ve İslam Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı,* Amiran Bilge Kurtkan (Bilgiseven)'nin *Sosyolojik Açıdan Tasavvuf ve Laiklik* gibi kitaplarından ve diğer ufuk açıcı görüşlerinden istifade etmelidir[2] (Kara, 2004, 404).

1.2. 1985'li yıllarda Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığı görevinde bulunmuş olan Salih Tuğ'un akademik çalışmaların zorluğu bağlamında dikkatlere sunduğu hususlar ise yabancı dil bilgisi ve medenî durumdur. Tuğ, kendisine doktora yapmak üzere başvuran kişiye önce "Arapçan, sonra İngilizcen var mı?" diye sorar, akabinde evli olup olmadığını öğrenmek isterdi. Evli değilse doktora bitene kadar evlenme derdi. Bu defa evliyse çocuğunun olup olmadığını sorar, çocuk yoksa yapma derdi. İsmail Lütfi Çakan da Salih Tuğ gibi düşünmekte; doktora bitinceye kadar evlâd ü ıyâl kaygısına düşmemeyi, medeni hal değişikliğine gitmemeyi tavsiye etmektedir (Çakan, 2016, 163). Belki bunlar günümüzde değişmiş ve göreceli bir durum arz edebilir. Zira çocuklu anne/babaların da başarılı akademik kariyer yapabildikleri ve bilgiye ulaşma şartlarının eskiye oranla kolaylaştığı göz önüne alındığında, bu söylemlerin o zamanın şartları çerçevesinde değerlendirilmesi muhtemeldir. Ancak bilinen bir husus varsa, aile geçindirmek zorunda kalanların ve bir işte vazifeli olanların bu tür akademik çalışmalara kendilerini tam veremedikleri, araştırmaya yeterli zaman ayıramadıkları, dolaysıyla tez bitirme süresini uzattıkları gözlemlenmektedir.

1.3. Tasavvufta lisansüstü çalışma yapmak isteyenlerin asıl ilgi alanını ihmal etmemek kaydıyla musiki, spor, hat, tezhip, ebru, şiir, edebiyat ya da diğer herhangi bir sanat dalına ilgi duyması ve bunlarla ruhunu inceltmesi arzu edilir. Kanaatimizce, her edebiyatçı bir ilahiyatçı olmak zorunda değil ama her ilahiyatçı az veya çok edebiyatçı olmalı, şiirden ve musikiden anlamalıdır. Tasavvuf nazariyesiyle ilgilenenlerin ise felsefe ile daha fazla aşina olmaları beklenir. Yine tasavvuf alanında çalışma yapmak isteyen adayların seyahate önem vermeleri tavsiye edilir. Tasavvuf çalışanlar açısından Anadolu, Türkistan, Balkanlar, Rumeli, Güney Asya, Uzak Doğu, Kuzey Afrika, hatta mümkünse İspanya görülmesi gereken yerlerdir. Ocak'ın F. Köprülü'den yaptığı alıntıda, Türkiye tasavvuf tarihi araştırmalarının yalnızca Türkiye üzerinden değil; Orta Asya, İran, Irak, Suriye, Mısır gibi çevre ülkelerdeki düşünce hareketleriyle bağlantı kurularak yapılmasına dair talebi önemli bir tespittir (Ocak, 2007, 219). Bu irtibatlar, araştırmacıların bilgi, görgü ve tasavvufa

2 Sosyolog Bilgiseven'in tasavvufa dair beş adet kitabı ve yaklaşık yirmi beş makalesi mevcuttur.

iştiyakını artıracak, aynı zamanda hoca ve öğrencilerin kendilerine olan saygınlığını pekiştirecektir.

1.4. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden emekli tasavvuf hocası Süleyman Uludağ bazı önerilerde bulunur: "Başarmak için kesinlikle fakülte dersleri yeterli değildir. Özel dersler almak gerekir. Akademide başarılı olanlar hep böyle yapanlardır. Bir Batı dilini, Arapçayı öğrenmek şarttır. Özellikle akademik mesleğe intisap etmek isteyen kişi günümüzde ilim aleminde geçerli dil olan İngilizceyi okuduğunu anlayacak şekilde öğrenmelidir". (Uludağ, 2001, 85) Erünsal da Uludağ gibi düşünür: "Yüksek lisans ve doktora yapacaklara ilk tavsiyem: 'Önce İngilizce, sonra İngilizce, yine İngilizce" (Erünsal, 2017, 323) der.

İslami ilimlerde akademik çalışma sürecinde olanların Arapçanın yanında Osmanlı Türkçesi, Urduca ve Farsça öğrenmeleri de tavsiye edilebilir. Hatta bu dillerin girift metinlerine vakıf olmak ve nüfuz edebilmek için gramer ve kelime bilgisinden başlamalı ve lengüistik beceriler geliştirilmelidir. Dini ilimler açısından Arapça helva için gerekli olan un mesabesindedir. Tasavvuf klasiklerinin dili Arapça olduğu için öğrenci bu dile vukûfiyet sağlayamadığında ilgili eserleri okuyamamaktadır. Yine tasavvufta Melâmîlik, Nakşîlik, Yesevîlik, Mevlevîlik ve Fütüvvet düşünceleri gibi konuları çalışmak isteyenler, bu sayılan hareketlerin doğduğu ve yayıldığı bölgelerde konuşulan Farsçayı iyi düzeyde bilmelidirler. Afganistan, Buhara, Nişabur, Semerkant, Türkistan bölgesi bilinmeden, tasavvuf ve tarîkatlar tarihi tam olarak kavranamaz. Keza ilk dönem tasavvuf klasik müellifleri Serrâc (öl. 378/988), Sülemî (öl. 412/1021), Hucvirî (öl. 465/1072), Kuşeyrî (öl. 465/1072); tarîkatlaşma döneminde Mevlânâ (öl. 672/1273) ve İmam-ı Rabbani (öl. 1034/1624) eserlerini Farsça yazmışlardır. Bazı tabakât kitapları da öyledir: F. Attâr'ın, (öl. 618/1221) *Tezkiretü'l- evliyâ*'sı, Molla Câmi'nin (öl. 898/1492) *Nefehâtü'l-Üns*'ü, Farsçadır.

1.5. Mustafa Kara da bazı tavsiyelerde bulunmaktadır: "Herhangi bir alanda çalışma yapmak isteyen genç akademisyen adayları son sınıfa gelinceye kadar branşlarını tespit etmemelidir. Öğrenci yöneleceği branşı tespit ettikten sonra ilgili ana bilim dalı öğretim elemanlarıyla irtibat kurmalı, onların kitaplarını okumalıdır"[3]. Bu bapta lisansüstü giriş sınavına hazırlanan bir öğrenci imkân dahilinde nezaketen hocayla görüşüp nelere çalışması gerektiği konusunda ondan bir fikir almalıdır.

1.6. Tasavvuf alanında çalışmaya talip olanların gözden ırak tutmaması gereken en önemli hususlardan biri, din gibi esas itibariyle "ilim" olmayan tasavvufun aynen

[3] http://www.tasavvufakademi.com/?bolum=haber&no=398 (Erişim: 01.08.2022).

diğer dini disiplinler gibi ilmi araştırma ve incelemeye konu edildiğidir. Bu sözle kastedilen şey şudur: *"Tasavvuf bir kâl ilmi değil bir hâl/zevk ilmidir"* önermesi haddizatında bu alanla ilgili çalışmalarda hem sözün hem yaşantının ikisinin birlikte göz önünde bulundurulmasıdır. Zira dini daha derin yaşama arzusundan doğan züht/tasavvufun diğer dini ilimlerden daha geç tedvini gerçekleşse de zamanla kavramları, kurumları, kurucuları, norm, telif ve teşrifatı oluşmuş, müstakil ve müdevven bir ilim/bilim özelliğini iktisap etmiştir. Bu haliyle tasavvufta nesnellik, rasyonalite ve gözlem önemli olmakla birlikte, sufiliğin deruni hayatına ve manevi tecrübesine nüfuz etmeye çalışmak da mühimdir. Sufilerin "Tatmayan bilmez" vecizesi bunu ihsas ettirmektedir. (Uludağ, 2004, 1073-1074).

1.7. Bu alanda çalışma yapmayı düşünen ve akademik alana ilgi duyan adayların sadece dijital kitapların yer aldığı bir e-kütüphaneleri değil, somut matbu kitaplardan müteşekkil ellerinin değdiği bir kütüphaneleri olmalı, okur-yazarlıkla bir sorunları bulunmamalıdır. Bu kütüphanede başta çalışılan alanın klasikleri ve *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* olmak üzere; tarih kültürüne, Osmanlı tarihine, edebiyata, divan edebiyatına, psikolojiye, sosyolojiye, felsefeye, sanat ve estetiğe dair kitaplar bulunmalı; hatırat, seyahat türünde kaleme alınan eserler ve Türk Dünyası ihmal edilmemelidir.

2. Tasavvuf Alanında Yüksek Lisansa Yeni Başlayanların Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

2.1. Süleyman Uludağ kendisiyle yapılan bir söyleşide: "*Tasavvuf öğrencisi fakülteyi bitirene kadar tarafsız olmalıdır. Çünkü siz ilim tahsil ediyorsunuz*" (Uludağ, 2001, 69) der. Dolaysıyla hoca, bir tasavvuf akademisyenin bağlı bulunduğu ilim dalını tenkit edebilmesi gerektiği görüşündedir. Çünkü tenkide açık olmayan biri akademik çalışmada başarı gösteremez.

2.2. Mustafa Kara da farklı açıdan benzer şeyler söyler:

"*Çalışmanızı yaparken belli oranda münzevi olun, halvete girin ve içe dönük yaşayın. Aksi takdirde gözünüz ve gönlünüz çok şeyle meşgul olursa dikkatinizi teksif edemezsiniz. Bir de kanaatkâr olun. İlim çile ister. Kararınızı iyi verin zenginlik mi, yoksa ilim mi? Bu ikisi bir arada olmaz. Şan, şöhret, şehvet ve siyaset, masa, kasa ve keseden uzak kalınmalıdır. Şöhrete ve servete takılmadan yazınız.*" (Kara 2003, 486; 2004, 407).

Çakan da Kara gibi, para kazanmak amacıyla kitap piyasasında isim ve ün yapayım diye medya ile ilgilenmeyi doğru bulmadığını söyler (Çakan, 2016, 163). Bununla sizden asosyal olmanız istenmez. Eğer ilim talibi iseniz, farklı şeyle 'iştigal ediniz ama meşgul olmayınız'. Bu, bir elde birkaç karpuz tutmaya benzer. Nurullah Genç de 3 T ile formüle ettiği söylemden yola çıkarak, "tedrîc" aşamalı, adım adım;

"tecdîd" kendini yenileyerek ve "tecrîd" çalışmaya odaklanıp dış dünyadan gerekli oranda kendini soyutlayarak başarıya ulaşabileceğine inanır[4].

2.3. Kısmen yukarıda değinildiği gibi tasavvufi meseleleri "anlayarak" anlatmak metodolojide ilk ve temel merhaledir. Bilindiği gibi her ilmin kendine özgü ıstılahları vardır. Nitekim tasavvuf da kendi terminolojisini oluşturduğu için diğer ilimler arasında bağımsız bir ilim dalı haline gelebilmiştir. Bu bilimin terminolojisine vakıf olunmadan ne yazmak ne de yorum yapmak mümkündür (Cebecioğlu, 1997, 33). Diğer taraftan gerekli ve yeterli bir anlayışa ulaşmadan, tasavvuf doktrini hakkında yeterli asgari bilgiyi edinmeden araştırmaya başlamak ne araştırıcıya ne de okuyucuya zevk ve şevk verecektir.

2.4. İyi bir tezin hazırlanması ve bunda başarılı olmanın ilk şartı bilgi, tecrübe, rahat iletişim kurabilme ve vakit ayırması bakımından danışmanın doğru seçilmesidir. (Erünsal, 325). Her akademisyenin aynı zamanda iyi bir danışman olduğunu söylemek mümkün değildir. Yine seçim yapmadan önce aklınızdaki danışmanla görüşüp sizin ne istediğinizden ve hocanın beklentilerinden, çalışma metotlarından emin olmalısınız. Gerekirse daha önce danışman hakkında mezun öğrencilerden bilgi edinmelisiniz. Danışman seçildikten sonra hocayla imkanlar ölçüsünde yüz yüze iletişim kurulmalı, bu mümkün değilse e-mail marifeti ya da bölümün araştırma görevlisi aracılığıyla haberleşerek bu ilişki devam ettirilmelidir. Danışmanla irtibat halinde bulunulursa tezin peyderpey okunması sağlanacak, bu da akademik usûl ve üslûba dair değişiklik istediğinde aday tarafından dikkate alındığı takdirde tezin başarılı olmasında etkin rol oynayacaktır.

2.5. Akademik alanda başarılı olmak isteyenler üç "İ" ile kodlanan hasletleri prensip haline getirmelidir. Bunlar: *İrade, İstikrar, İstimrar*dır.

2.6. Tez yazım öncesi alanla ilgili okumalar yapılmalıdır. Nitekim Başgil bu bapta bir mevzu ve mesele hakkında bir yazı veya eser yazmaya karar verdiğiniz zaman, bu konularda daha önce yazılmış eserlerin okunmasını, böylece söylenmiş şeylerin tekrarından kaçınarak ömrü israf edilmemesini önerir (Başgil: 1983, 67). Okunulan her eserden notlar tutulmalı ve bu notlar fişleme tekniği ile yapılmalıdır. Bu notlar genelde başvuru notları ve detaylı notlar şeklinde temayüz eder. Önemli olan akademik yazıya geçerken detaylı nota başvurmaktır. Başgil, "*Okuduğun kitapta rastladığın güzel parçayı ve orijinal fikrin yerini ve sayfasını not et, biriktirdiğin notları bir dosyaya fiş kutusuna sırayla yerleştir, bir yazı yazmak veya eser yapmak istediğinde senin için zengin malzeme olur*" demiştir (Başgil, 1983, 67). A. Yaşar Ocak, fiş usûlü çalışmayı N. Sami Banarlı'dan (öl. 1974) öğrendiğini, bunu yüksek lisans ve doktora

[4] Bk. https://mymecra.com/program/gunluk-uygulayabilecegimiz-basari-yollari-nurullah-genc-basari-bedel-ister-57 (Erişim: 29.06.2022)

öğrencilerine hep tavsiye ettiğini söyler (Ocak, 2014, 122). Bu şekilde çalışan akademisyenlerden biri de Süheyl Ünver'dir. (öl. 1986) Hocanın Süleymaniye'de üç bin zarfı bulunmaktadır (Sırma, 2016, 205). Zira zaman çok hızlı geçeceği için aynı kitaba bir daha bakma imkânı olmayacaktır. Hatta İ. Süreyya Sırma daha farklı bir zaviyeden, arşiv veya kütüphanede çalışırken, tezle doğrudan alakası olmayan bir konuya tesadüf edildiğinde onun da not alınması gerektiğinden ve ileride bir yerde kullanılabileceğinden söz eder (Sırma, 226). Belki günümüzde bunların mazide kaldığına inanabilirsiniz. Çünkü yeni nesil akademisyenler bu fişlemeleri dijital ortamda, notları arasında ilişkiler ağı kurarak her aradıklarını tek tuşla bularak yapabilmektedir. Ancak biz bu hatırayı geçmişin hayırla yâd edilmesi ve önceki hocaların çektiği zorluklar sadedinde zikretmek istedik.

2.7. Günümüz akademik çalışma açmazlarından biri interdisipliner çalışma eksikliğidir. Bu bağlamda tasavvufla irtibatlı tefsir, hadis, kelam, sosyoloji, din sosyolojisi, sosyal psikoloji, söylemsel psikoloji, din psikolojisi, din felsefesi, siyasal-sosyal tarih, edebiyat ilimleri, folklor, din-mezhepler tarihi gibi farklı beşerî bilimler muvacehesinde araştırmalar yapmanın bir ihtiyaç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak böyle bir çalışmaya niyetli olanların ders döneminde ilgili alandan da ders alması faydadan hali görülmez. Yine bu tür çalışma yaparken asıl alan gölgede bırakılmamalı, tezi okuyan kişi bunun hangi alana ait olduğunda en ufak bir şüpheye düşmemelidir.

3. Tasavvuf Alanında Belli Bir Aşamaya Gelenlere Yapması Tavsiye Edilen Hususlar

3.1. Tasavvuf çalışmalarında usûl çok önemlidir. O nedenle işin ehli olan kimseler, "usûl olmadan vusul olmaz" derler. Bazen de yapılan eleştiriler; işin aslına değil, usulüne, ne dediğinize değil, nasıl dediğinizedir. Usûl konusunda artık bir eksikliğiniz kalmamalıdır. Bir işte başarılı olmak için planlamayı daha baştan düzgün yapmak çok önemlidir. "Kervan yolda düzülür" sözü eksiktir. Zira yolda düzelecek kervan yolunu şaşıracaktır.

3.2. Yapacağınız bilimsel çalışmalarda bir problemin ortaya çıkarılması amaçlanmalı, evrensel yöntemler kullanılarak araştırma ve değerlendirmeler yapılmalı, bu da yöntembilim (metodoloji) ölçütlerine ve yayın etiğine uygun olmalıdır. Tasavvufun da içinde yer aldığı sosyal bilimler alanındaki "nitel" araştırma tekniklerinde, çalışmanın konusu nedir? araştırmanın amacı, varsa alt amaçları nelerdir? bu çalışma niçin önemli, neden böyle bir çalışmaya gerek duyuldu? Sizden önce böyle bir çalışma yapıldı mı? Sizin yaptığınız bu çalışma literatüre ne gibi katkılar sağlayacaktır? Özgünlük noktasında bu çalışmanın diğer

yapılmış olanlardan farkı nedir? Alana ne gibi yenilikler getirecektir? Çalışmada hangi yöntemler kullanıldı ve bunlar neye göre seçildi? Çalışmanın birincil ve ikincil kaynakları nedir? Bu çalışma neyi kapsıyor neyi kapsamıyor? Hedeflenen temel sonuçlara ulaşıldı mı? Ulaşıldıysa bunlar nelerdir? Ulaşılan sonuçlar nasıl kullanılacaktır? Tespit edilen eksiklikler nelerdir? Bundan sonra aynı konuda yeni araştırmalar yapmaya gerek var mıdır? Gibi sorular girişte belirtilerek belli bir yol haritası çizilmelidir.

3.3. Yapacağınız her tür ilmi çalışma bundan böyle sizin künyeniz ve prestijiniz sayılacaktır. Bir başka ifadeyle, akademik tezlerin amaçlarından biri, yüksek lisans ve doktora öğrencisinin artık akademisyen olduğunu kanıtlamasıdır. Yine sarf edilen emek, bir kuruma/kuruluşa, ilim dünyasına katkı sağlamalı, bir boşluğu doldurmalı, problemi çözmeli, tez kitap haline geldiğinde bir başvuru kitabı olabilmelidir. Alana katkı getirmeyen, bir problemi çözmeyen, güncel olmayan çalışmayla iştigal edilmemelidir.

3.4. Araştırmanın her aşamasında size takdir olunan zaman iyi değerlendirilmelidir. Hazırlık aşaması ve yaptığınız takvimde malzeme toplamaktan tez yazmaya zaman kalmayabilir. Doğrusu tez süresinin en fazla %60'ı malzeme toplama ve okumalara ayrılmalıdır. Hatta bunun bir kısmını yazma esnasında kullanabilirsiniz. Bir hesaplamayla kaynak araştırması için altı, bilgi toplama için on beş ay, bilgilerin tasnifi için dokuz ay, eserin yazımı için altı ay ayrılmalı ve eldeki iş toplam üç yılda bitirilmelidir. Yüksek lisans için bunların yarısını dikkate almanız gerekir. Yazma aşaması için bilgisayar başında ilhamı ve birinin sizi motive etmesini beklemeyiniz. Öğrencilerin bir kısmı bilgi, belge, kaynak toplayıp bir türlü yazmaya başlayamamaktadır. Yazmaya başlayamamanın birkaç nedeni olabilir: Bunlar, ya yeterli bilgi birikimine ve konu hâkimiyetine, gerekli kaynağa ya da belli bir plana sahip olmamaktır. Bir diğer neden aşırı mükemmeliyetçi tavırdır. Bekledikçe yazmak daha da zorlaşabilir ve süre uzarsa bu defa kaygınız artar. Önce günde bir iki paragraf sonra biraz artırarak süreci soğutmadan ilerlemek daha yararlı olacaktır.

3.5. İnternet ortamında dijital veri tabanlarının yaygınlaşması ile bilgiye ulaşım eskiye nazaran daha hızlı ve kolay hale gelmiştir. Gerek klasik tasavvuf kaynaklarına gerekse modern dönemde yapılan çalışmalara internet vasıtasıyla ulaşılabilmektedir. Teknolojiyi kullanmak işinizi kolaylaştıracaktır. Ancak akademik alanda hayli mesafe almış birinin kütüphanelere hiç uğramadan çalışma yapması ciddi bir eksiklik sayılır. Özellikle *DİA* gibi bir ansiklopedi kütüphane raflarında matbu ve somut olarak dururken buna online atıfta bulunmak pek şık değildir. Sabri Koz'un dediği gibi "*Bilgisayarınız yoksa bilgi sarayınız olmalıdır*" (Koz, 2020, 224). Önerimiz, Süleymaniye, Beyazıt, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler bölümü, İstanbul

Müftülüğü Şer'i Siciller Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Kâğıthane, Yenimahalle Osmanlı arşivleri, farklı Anadolu vilayetlerinde mevcut el yazma kütüphaneleri, Ankara Millî Kütüphane, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, İSAM Kütüphanesi, başta Marmara, Ankara, Bursa, İzmir, Konya, Erzurum, Diyarbakır gibi öncü ilahiyat fakülteleri kütüphanelerinin görülmesidir.

3.6. İlmi çalışmayı özgün yapan özelliklerden biri onun analitik düşünce (akademik okuma, analiz, problematik) çerçevesinde ele alınmasıdır. Mevcut konu önce parçalara ayrılmalı, sonra her bir parça üzerinde düşünülmeli, nihayet aralarında ilinti ve ilişki kurularak bir bütün içinde genel bir sonuca varılmalıdır. Bu tarz bir davranış çalışmaya özgünlük katacak, adayı saygın kılacaktır. Salt bir konu ve kavramı hiçbir analize tabi tutmadan alıntılamak, görüş beyan etmek maksadı temin etmekten uzak kalacaktır. İlgili müellifin o zamanın şartları çerçevesinde söylediği ancak günümüzde herhangi bir yarar getirmeyen, üstelik çalışılan konuyla hiçbir alakası olmayan hatta spekülasyonlara sebebiyet verecek görüşünü alıntılamak gereksizdir.

3.7. "Teşbihte hata olmaz" diyerek şu da eklenmelidir ki yapacağınız çalışma nihayet ete-kemiğe büründürülmeli ve tecessüm ettirilmelidir. Bu şu demektir: "İlk adımda iskelet çıkarılmalı, ikinci adımda kaslar oluşturulmalı, üçüncü adımda sinir sistemi yerleştirilmeli, dördüncü adımda tenle kaplanmalı, beşinci adımda makyaj işlevi yerine getirilmelidir" (Ramazan, 2021, 151).

4. Tasavvuf Araştırmalarında Metot

Tüm ilmi ve akademik çalışmalarda muhteva kadar önemli olan bir diğer husus yapılan araştırmaların belli bir metot çerçevesinde ele alınıp alınmadığıdır. Jüri adayın bu çalışmayı yaparken konuya /alana hakimiyeti, literatüre vukûfiyeti ve bunların çalışmasına belli bir metot dahilinde uygulanıp uygulanmadığına bakacaktır. Mümtaz Turhan (öl. 1969), "*Üniversite tahsili araştırmayı, araştırma metotlarını ve okumayı öğretmekten başka bir şey değildir*" der (Erünsal, 2017, 321). Bu cümleden hareketle Erünsal en önem verdiği dersin araştırma metotları olduğunu, bunun önemini tam kavratamadıklarını ifade eder. Yine ona göre, araştırmacı bakma-görme-düşünme-sonuç çıkarma gibi yeteneklere sahip değilse, tez-sentez-antitez gibi aşamalara ulaşamayacaktır (Erünsal, 2017, 321-322). Danışman, yardım alacağınız tecrübeli bir eğitmendir. Yemek yapmazlar, yemeği tarif ederler, yemeği yapacak olan da yiyecek olan da adayın kendisidir. Bir başka metaforik yaklaşımla öğrenci lokantada yemek bekleyen ve sadece yemek yiyen müşteri değil, mutfakta yemek yapan aşçı olmalıdır. Bilindiği gibi telefon rehberinin tamamında numara aranmaz, danışman hoca size rehberde nasıl numara aranacağını, hangi kaynaklara

bakılacağını, akademik çalışmalara nasıl ulaşılacağını, veri toplama işini bitirdikten sonra tezin nasıl yazılacağını öğretir. Bu bağlamda tasavvuf alanında araştırma yapacak bir kimse öncelikle hangi yolu izlemeli, hangi kaynaklara bakmalı, hangi internet sitelerine girerek kaynak taramalıdır? Burada sırasıyla atılabilecek adımlara kısaca değinmek yararlı olacaktır.

4.1. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*

Tasavvuf araştırmacılarının çalıştıkları konu ne olursa olsun ilk bakmaları gereken kaynak; aslen 44 cilt ve ikisi de ek cilt olmak üzere toplam 46 ciltten oluşan *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'dir. https://islamansiklopedisi.org.tr/ adresinden ücretsiz erişim imkânı sağlayan bu ansiklopedi güncellenme imkânı kısıtlı basılı kaynak olmanın sınırlarını aşarak içeriği devamlı zenginleşen bir elektronik ansiklopediye dönüşmüştür. Dolayısıyla bu web sitesi herhangi bir mevzuda araştırma yapacak öğrenci ve araştırmacıların ilk müracaat etmesi gereken kaynaktır. *DİA*'da ilgili maddenin bulunması neticesinde araştırılan konu ile ilgili genel bir bilgi edinilerek daha önce bu konuda yapılan çalışmalar hakkında mâlumat sahibi olunacaktır. Bunun yanında araştırmacı, her bir maddenin sonundaki kaynakçadan yola çıkarak konu ile ilgili yapılacak detaylı çalışmalara yönelebilecektir.

4.2. İSAM Kütüphanesi

DİA'dan ön bilgi alındıktan sonra araştırılacak konuda daha önce yapılmış çalışmalara ulaşmak için müracaat edilecek ikinci önemli merkez İSAM, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi* web sitesidir: http://www.isam.org.tr/
Bu sitede kitap, makale ve tezler veri tabanları aracılığıyla güncel akademik araştırmalara künye ve içerik itibariyle ulaşmak mümkündür.

4.2.1. Kütüphane Katalog Tarama

Bu bölümde İSAM Kütüphanesi'nde bulunan yaklaşık 322.591 cilt eserin künyesine erişmek mümkündür. Bunun yanında Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı aracılığıyla Türkiye'nin muhtelif yerlerindeki kütüphanelerin içerdiği yazma eserler taranabilmektedir. Dolayısıyla bu veri tabanı aracılığıyla araştırılacak konuda varsa daha önce yayınlanmış kitaplar hakkında ön bilgi sahibi olunabilmektedir.

4.2.2. İlahiyat Makaleler Veri Tabanı

Bu veri tabanı başta ilâhiyat fakültelerinin yayımlamakta olduğu dergiler olmak üzere, çeşitli yayınevi ve kurumlar tarafından basılan ilmî süreli yayınlarda yer alan ilâhiyat alanındaki makaleler ile sempozyum ve kongrelerde sunulan tebliğleri kapsamaktadır. Gerek güncel ilmi dergilerde yayınlanan makalelerin künyeleri

gerekse içeriklerinde arama yapılabilmesi bakımından çok yararlı ve önemli bir veri tabanıdır. Makalelerin içeriklerinde tarama yapılabilmesi ve veri tabanındaki makalelere PDF halinde ulaşma imkânının bulunması siteyi ilahiyat araştırmaları için vazgeçilmez kılmaktadır.

4.2.3. Dokümantasyon Veri Tabanı

Bu veri tabanı *DİA*'da yer alan maddelerin yazımında başvurulan doküman dosyalarını araştırmacılarla paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Buradan, ansiklopedide yer alan maddelerin doküman dosyasındaki kaynakların ilk sayfalarının PDF görüntüsüne ulaşılabilmektedir. Diğer sayfalarına ise kutuphane@isam.org.tr e-posta adresine talep e-postası göndermek suretiyle ulaşılabilmektedir.

4.2.4. Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı

Bu veri tabanı, Osmanlıca dergilerde yer alan tarih, edebiyat ve İslâm ilimlerine dâir makalelerden oluşmaktadır. Makalelerin künyeleri ile tam metinlerinin yer aldığı veri tabanı devamlı geliştirilmektedir. İSAM tarafından neşredilen *"Osmanlı Türkçesi Metinleri için Tenkitli Neşir Kılavuzu"* (Ankara: İSAM Yayınları, 2022) adlı çalışmadan da istifade edilebilir.

4.2.5. Risaleler Veri Tabanı

Şu an itibariyle 4410 civarında tarih, edebiyat ve İslami ilimlerle ilgili risaleleri kapsamaktadır.

4.2.6. İlâhiyat Fakültelerinde Devam Eden Tezler Kataloğu Veri Tabanı

İlâhiyat alanında günümüze kadar yapılmış tezlerin ve hâlihazırda devam eden tezlerin künyeleri ve durumları hakkında güncel bilgilere ulaşılabilen bu veri tabanı mükerrer çalışmaları önlemek için önem arz etmektedir.

İSAM veri tabanlarında yalnızca künyelerine erişilebilen çalışmaların içerikleri için diğer web sitelerine müracaat etmek gerekmektedir. Bu tezlere YÖK tez merkezi kanalıyla ulaşılabilir.

4.2.7. Metin Erişimli Veri Tabanı

İSAM veri tabanlarında yer alan makaleler ve risalelerin metinlerinde kelime araması yapmak mümkündür. Bunun için http://ktp2.isam.org.tr adresinden tarama yapılabilir. Arama işleminde izafet, i'rab, harf-i târif, atıf vb. işaretler kullanılmamalıdır.

4.3. YÖK Tez Merkezi

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından oluşturulan ulusal tez merkezi https://tez.yok.gov.tr adresinde yazarları tarafından Yükseköğretim Kurulu Ulusal

Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin verilen tezleri bulunmaktadır. İzin verilmeyen tezlerin ise yalnızca künyelerine erişilebilmektedir. Yayın izni olmayan tezlerin basılı kopyalarına Üniversite kütüphaneleri aracılığıyla (TÜBESS üzerinden) erişilebilmektedir.

4.4. el-Mektebetü'ş-Şâmile

Çeşitli veri tabanları aracılığıyla araştırılan konu ile ilgili daha önce telif edilmiş çalışmalara ulaşmakta faydalanılacak önemli bir kaynak da *el-Mektebetü'ş-Şâmile* adlı bilgisayar programıdır. Bu program vasıtasıyla tefsir ve hadis gibi tasavvuf araştırmaları için kaynak olabilecek eserlerin yanında İslâm ahlâkı ve tabâkat türü kitaplara ulaşmak ve içerisinde tarama yapmak mümkündür. Program http://shamela.ws/ adresinden indirilebilmektedir.

4.5. İslam Düşünce Atlası

İslam Düşünce geleneğini, 2./7. ila 14-20. yüzyıllar arasında yaşamış ekol kurucu filozoflar, kelamcı ve tasavvuf erbabı üzerinden zaman-mekân, öğreti ve ekol değişkenlerini dikkate alarak web tabanlı programlar üzerinden tanıtma maksadı güden bir çalışmadır. İDA, düşünce tarihini, onu taşıyan tarih, aktaran metinler, oluşturan kişisel ve kavramsal örgüler, somutlaştıran teşkilatlar ve nihayet ona sahiplik eden coğrafi ve kültürel havzalar içerisinde anlamaya davet ederek, İslam tefekkür tarihine farklı zaviyelerden bakma olanağı sağlar. https://islamdusunceatlasi.org/

4.6. E-Kitap İnternet Siteleri

Elektronik kitaplara ulaşılabilen önemli internet siteleri arasında İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr) özellikle Osmanlı dönemi yazma ve basma eserlere kolayca ulaşmak açısından önemli bir veri tabanıdır. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı e-Kitap Portalı da (http://www.ekitap.yek.gov.tr/) kurum tarafından yayınlanan eserlere erişim bakımından faydalı olmaktadır. https://www.academia.edu/ ve https://scholar.google.com.tr siteleri de güncel akademik çalışmaları içermesi yönüyle ziyaret edilmelidir.

4.7. Diğer Web Siteleri

Günümüzde internet sitelerinden açık erişim olarak birçok kaynağa ulaşılabilmektedir. DOAB (www.doabooks.org), Internet Archive (https://archive.org/), Google Kitaplar (https://books.google.com.tr) veya AE-Kitap

(www.acikerisimkitap.org.tr) gibi belli lisans koşulları ile kitapları erişime sunan web siteleri kullanılabilir. Bu sitelerde ulaşılmak istenen eser; yazar adı veya kitap adı ile arama yapılarak bulunabilir.

5. Ders Sonrası Tez Safhasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

5.1. Her üniversitede tezden önce bir *SEMİNER* teslim etme zorunluluğu vardır. Bu seminerin amacı, adayı ileride yazacağı esas teze hazırlamak, ilmi metot ve araştırma tekniklerine alıştırmaktır. Bunu yapıp başarılı/başarısız notu almadan esas teze başlama imkânı yoktur. Adayın semineri ilgili Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tez yönetmelik formuna uygun hazırlaması beklenir. Zira seminer mini bir tez demektir. İki dönem zorunlu dersleri alıp, semineri başarıyla veren aday, ileride çalışmak istediği tez konularına dair belli bir birikimle danışmanının yanına gelmelidir. Bununla birlikte doktora tez yeterlilik sınavına girecek adayın, bu sınava alınmadan önce danışman tarafından alanıyla ilgili asgari performans kriterlerini yerine getirip getirmediği gözlemlenmelidir. Eğer aday bunları sağlamışsa yeterlilik sınavına alınmalıdır. Bu bapta danışman, adaya tasavvuf alanıyla ilgili bir ileri okumalar listesi vermeli, adaydan bunları okuması ve özetlerini danışmana teslim etmesi istenmelidir. Keza daha spesifik alanla ilgili uzmanları tanıması, onların gerek eski gerek güncel yayımlarını yakinen takip etmesi önerilmelidir. Bu, adayın son çıkış öncesi yeterlilik ve yetkinlik kazanması açısından önemli sayılmalıdır.

5.2. Adayın en çok zorlandığı konuların başında bir tez başlığı bulabilmesidir. Bir başka ifadeyle araştırmanın en güç aşamasından biri, yapılan çalışmayı en doğru ve en kısa yansıtacak bir tez başlığı tespit edebilmektir. Bunun yolu çok kitap okumak ve güncel çalışmaları takipten geçer. Bu noktada ders esnası veya haricinde okuduğunuz herhangi bir kitaptan dikkatinizi çekecek husus olursa, ileride bulmakta zorlanacağınız konu bağlamında onu bir yere not etmekte yarar vardır. Belki zaman ilerledikçe ve yeni bilgiler bulundukça tez başlığında değişiklik yapmak mümkündür. Neyi, niçin, nereye, nasıl yazacağını bilmeyenler hem zamanı israf etmiş hem danışman ve jüriye zorluk çıkarmış olurlar (Karasar, 2012, 41).

Konu tespitinde güncel monografik çalışmalar, şahsiyetler, kavramlar, konular, İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri ve akademik çalışmaya yönelenlerin artmasıyla birlikte gittikçe azalmıştır. 1982 yılında ülkemizde sekiz ilahiyat fakültesi varken, son sekiz yılda bu sayı 22'den 110 civarına çıkmıştır[5]. Yapılan tezlerin bazıları malûmu

---

[5] Ülkemizdeki İlahiyat/İslami İlimler fakülteleriyle ilgili bir araştırma yapan ve bunu yayımlayan Kemal Gözler bazı rakamlar vererek son yılları "İlahiyatın Altın Yılları" olarak nitelemiştir. 30. 10. 2019 tarihi itibariyle bu okullarda 45.238 erkek, 67. 628 kız öğrenci olmak üzere toplam 112.866 öğrenci okumaktadır. Ancak yazarın araştırmasına göre, bu fakültelerde öğrenci bazında kadın oranı %70 iken kadın akademisyen öğretim üyesi ancak %10 civarında bulunmaktadır. Öğretim elemanlarının

ilamdan ve ciddi tekrarlardan ibarettir. Bunun için en etkili yöntem, okumak ve alanındaki kaynakları dikkatle incelemektir. Haddi zatında "konu" bazlı çalışmalar yapmak sanıldığı gibi kolay değildir. Üstelik danışman size hazır bir konu bulup vermez. Çünkü konu bulmak da ilmî çalışmanın bir parçasıdır. Belki yüksek lisansta danışmanın yol ve yöntem açısından tez seçiminde öğrencisine yardımcı olması mümkündür. Çünkü öğrenci henüz çalışacağı sahayı kapsayacak tam bilgi ve birikime sahip olmayabilir. O halde, tez teklifi için aday, arzu ve eğilimini dikkate aldığı, severek çalışmayı istediği, ilgi ve merakını mucip en az üç-beş konuyu yazıp danışmanına getirmeli, ortaklaşa bir kararla sonuca gidilmelidir. Konu seçerken tek kişinin üstesinden gelemeyeceği ve çok uzun zaman isteyen konulardan uzak kalınması gerekir. Seçilen konu sınırlı ve dar ama derinlikli olmalı, aday yeterli kaynak ve literatürün mevcut olup olmadığını bilmelidir (Cebeci, 2010, 22-23). Tez başlıkları açık ve net olmalı ne çok uzun ne de kapalı ibare ve ifadelerden oluşmalı, sınırlama yapılmışsa bu da tez başlığında yer almalıdır.

5.3. Seçilecek tez konusu, kelimenin tam anlamıyla ince elenip sık dokunmalıdır. Çünkü bu, özellikle doktorada akademik hayatın temelidir. Diğerleri unvan ve kadro meselesidir. Doktora çalışmanız bir anlamda sizin hayat boyu iştigal ve ihtisas alanınız olacaktır. O nedenle yapılan ve seçilen tezin bir işe yaraması, ilgi çekmesi, bir probleme çözüm getirmesi beklenir. Bizde tezler genellikle "tasviri"dir. Yüksek lisans aşamasında aday alanın literatürüne ve kavramlarına hâkim olurken, doktorada kendisinden daha özgün fikirler beklenir. Ancak durum ne olursa olsun önemli olan tezin içinde kendi tezinizi/düşüncenizi yansıtabilme maharetini gösterebilmektir. Bir başka deyişle akademik bir yazıda "aday" ve "konu" aranır. Çalışacağınız konunun daha önce kimse tarafından ele alınmadığından emin olmalısınız. Zira, böylece uzun emek ve harcanan çaba boşa gitmemiş olur. Bunun en büyük nedenlerinden biri meslektaşlar arası iletişim eksikliğidir. Bu sorunun yakın vadede çözülecek bir husus olmadığı aşikârdır. O nedenle tekrardan kaçınmak için YÖK tez kataloğu, İSAM tezler veri tabanı ve kuracağınız kişisel temaslar size yardımcı olabilir.

5.4. Tasavvuf araştırmalarında hâlâ metin yorumları öndedir. Hâlbuki tetkik bekleyen binlerce yazma eser mevcuttur. O nedenle tez konusunda henüz araştırılmayı bekleyen eski yazmalar kütüphanesinde, arşivlerde mevcut kitap ve risâlelere, müelliflere yönelmek isabetli olacaktır. Bu bağlamda arşivde araştırmacıların istifadesine sunumu bekleyen yüz milyon civarında belge bulunduğu söylenir (Erünsal, 2017, 96). Süleymaniye Kütüphanesi'nde yüz yirmi bin

cinsiyete göre dağılımı hakkında Bk. https://www.anayasa.gen.tr/hukuk-ilahiyat.htm (Erişim: 01.08. 2022).

civarında el yazma eser var. Bunların %75 kadarı tasavvufla ya doğrudan ya da dolaylı ilintilidir. Kütüphanede eser aramak da ayrı bir maharet ve bilgi ister.

Üniversiteler arası Erasmus, Fârabi, Mevlâna gibi değişim programları marifetiyle eğitimin bir kısmının yabancı ülkede devam ettirme olanağı gözden ırak tutulmamalıdır. Bu bağlamda ABD, Japonya ve Batıda yapılmış oryantalist çalışmalara ve referanslara açık olunmalıdır. Her ne kadar oryantalist çalışmaların bir kısmı alanımız için sathi, kasıtlı, kasıtsız, farklı din ve kültürün temsilcileri olarak değişik tasavvurlar teşkil etse de bu zevatın tasavvuf alanında bilimsel yayın yolculuğuna bizden daha önce çıktıkları bilinmektedir (Kara, 2003, 490).

Batı kütüphanelerindeki eserler için Brockelmann, *GAL* (*Geschichte der arabischen Literatür*); Fuat Sezgin *GAS (Geschichte des arabischen Schriftums)*; *İngilizce İslam Ansiklopedisi IE, Türkçe İslam Ansiklopedisi, IA* gibi dünyaca kabul görmüş ansiklopedik çalışmalara bakmakta yarar vardır. Ayrıca Batı kütüphane kataloglarında eser arama/tarama, yazma işlemi için transkripsiyon harflerini bilmeniz gerekecektir (Kavakçı, 1976, 125-126).

5.5. Tez konusunda sadece arşiv değil belki kabiliyet, ilgi ve merak da önemlidir. Tarih, konu, kavram, şahıs, tefekkür boyutu, seyr u sülûk, şerhler, tasavvufi şiir, sembolizm, sistematik tasavvuf, mukayeseli çalışmalar, sosyoloji-psikoloji destekli güncel nicel alan araştırmaları, belli bir mekân (mümkünse bu mekânları bizzat görüp fotoğraflamak şartıyla), belli bir yörenin maneviyat zenginliği, belli bir zaman dilimi, belli devletler ve milletler (Hindistan, Suriye, Mısır, İran, Afrika, Buhara, Bosna, Özbekistan gibi) olabilir.

5.6. Tez konusu seçerken o kişiyle/konuyla, çevre, kavramla ilgili en önemli nokta en az kırk-elli civarında bibliyografya (Kitâbiyât/kaynakça) bulup bulamadığınızdır. Konuya başlamadan önce yeterince kaynak taraması yapılmalı, gerekirse işin erbabı uzmanlaşmış kişilerle istişare edilmeli, görüşleri alınmalıdır. Eğer yeterli kaynak bulunamayacaksa teze hiç başlamamak daha iyidir. Bir akademik ve ilmi çalışma çok az kaynakla yapılmaz. Kaynak noktasında kitaplar, tezler, makaleler, ansiklopedi maddesi, arşivler, istatistikler, yıllıklar, sözlü ve sesli kaynaklar, veri tabanları size yardımcı olacaktır.

5.7. Bir tez, genelde hazırlık safhası, malzeme toplama ve eseri yazma safhasından oluşur. Aydın Taş bunu yediye çıkarıp şöyle sıralar:

1. Konunun belirlenmesi

2. Kaynakların tespit edilmesi

3. Araştırma yönteminin belirlenmesi

4. Taslak/geçici planın hazırlanması

5. Çalışma planı oluşturulması

6. Okuma/Not alma, bilgilerin teksif edilmesi

7. Bilgilerin değerlendirildikten sonra yazıya geçilmesi (Taş, 2019, 21).

6. Tez-Makale ve Eser İncelemesi Yazarken Dikkate Alınması Gereken Hususlar

Akademik çalışmanın mütemmim cüzü olan yüksek lisans ve doktora tezi, makale ve eser incelemesi yaparken dikkat edilmesi gereken bazı noktalara değinmekte yarar vardır:

6.1. Lisans Tezleri

Tezi kaleme alırken akademik alanda herkesçe genel kabul gören bazı hususlara dikkat edilmelidir. Bu konuda alanımıza yönelik Ahmet Yaşar Ocak tarafından dile getirilen teklif ve tenkitlerin genelde şu noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir:

- *Bilimsel formasyon açısından,* Tezlerde karşılaştırma, analiz ve yorum gibi parametrelerden uzak kalınmamalıdır. Sadece iktibasla yetinilmemeli, araştırıcı kendi düşüncelerini de çalışma içinde beyan edebilmelidir (Geniş bilgi için bk. Ocak, 2007, 217-226). Bahse konu bilimsel yöntem, açık-seçiktir, denetlenebilir, yansızdır, eleştirici ve düzelticidir (Karasar, 17, 18). Yine Karasar'a göre bilimsel yöntemin bizi bilimsel bilgiye götürecek bazı aşamaları vardır. Bunlar: Güçsüzlüğün sezilmesi, problemin tanımlanması, çözümün tahmin edilmesi, gözlenebilir sınayıcıların belirlenmesi, deneme ve değerlendirmelerin yapılması ve raporlaştırmadır (Karasar, 2012, 14). Tabiat bilimlerinin aksine sosyal bilimlerin yöntemi doğruluk bakımından hâla onu kullanan kişiye bağlı olup, araştırıcının sezgi ve anlayışı, tecrübe ve yeteneği incelemenin doğruluğu ve gerçekliği hususunda birinci derecede rol oynasa da (Türkdoğan, 1995, 211-212), din gibi kutsal alanda kaynağı belirsiz, akla, tarihe, bilimin açık gerçeklerine aykırı olan aktarımları dünya ile paylaşmak mümkün değildir (Komisyon, 2018, 17). Her insanın kendi fikirleri üzerinde bir tasarruf hakkı vardır. Ancak bu durum araştırmacıya olguları olduğundan farklı gösterme hakkını vermemektedir. Tarafsız bakış açısı "olması gerekeni" değil "olanı" bulmaktır (Komisyon, 2018, 111). Öyleyse akademik araştırmalarda mesnetsiz iddia ve yorumlardan behemehâl uzak kalınmalı, bilimsel ölçütler uygulanmalıdır. Kanaatle değil kanıtla konuşulmalıdır.

- *Yaklaşım açısından:* İlgili sûfiye/kişiye nesnel ve bilimsel bir yaklaşım sergilenmelidir. Akademik zihniyet ilmîdir ve tarafsızlık gerektirir. Belli bir ekole mensûbiyet, bu ekolü doğal olarak sevmeyi ve benimsemeyi gerekli kılar. Akademik bir zihin yapısı olayları soğukkanlı bir şekilde tahlil edebilme anlayışını tevlit eder. Zira "nesnellik" çağdaş araştırmanın ön koşulu kabul edilmektedir. Tasavvufta artık bilimsel bir "alan" olarak belli yöntemlerle incelenmelidir. Bilgiye duygusal olmayan

yoldan ulaşılmalı, bu tür çalışmalarda olumlu yönler kadar olumsuz yönler de dile getirilmeli, herhangi bir araştırma mahsulü çalışmaya daha baştan kutsayıcı unvanlarla girilmemelidir. Çünkü bu durum işin bidayetinde arzulanan verimin alınmasına engel teşkil etmektedir (Ocak, 2007, 223). Tez çalışmasına güvenlikçi ve savunmacı (defansif) bakış açısını yansıtmamalısınız. Tez özgürlükçü ve objektif olmalıdır. Keza indirgemeci, kategorik, tümevarımcı, parçacı/atomik düşünce yöntemleri yerine; analitik, sorgulayıcı bir üslup daha iyi netice alınmasına sebebiyet verir. Kişi tezde empozeyi değil tanımlamayı amaç edinmelidir (Karasar, 2012, 17). Hedefiniz, her şeyi açıklama, her bilinmeyeni bilinir hale getirme değil, sınırları belli bir bilinmeyenin, konulan ölçüler çerçevesinde bilinir olduğunu göstermektir (Ramazan, 2021, 50).

- *Yöntem açısından:* Ele alınan şahsiyetin yaşadığı bölge ilmî, siyasî, sosyal, kültürel vb. panorama açısından tam olarak yansıtılmalıdır. Çünkü kişi içinde yaşadığı ortamla şekillenir. Bunu bilmeden sağlıklı sonuca varmak mümkün değildir (Ocak, 2007, 224).

- *Kullanılan kaynak açısından:* Tasavvufî kavramların tanımlarında mutlaka kaynağa müracaat edilmeli ve bu kaynaklar çok daha sonra kaleme alınmış ikincil/tali kaynaklar değil birincil kaynaklar olmalıdır. (Ocak, 2007, 225). “Bir vadi dolusu altın” hadisinin kaynağını *İhyâ* göstermek yerine muteber bir hadis kitabı veya *Kütüb-i Sitte* tercih edilmelidir. Gazzâlî’ye göre diye söze başlayıp onun hakkında çalışma yapan çağdaş müellif kaynak verilmemelidir. Kaynaklar değerlendirilirken bunların neye göre tercih edildiği belirtilmeli ancak bahis konusu kaynak tanıtımına gidilmemelidir. Bu temel ölçütlerden sonra bilimsel araştırmalarda dikkate alınması gerekli bazı hususlar kırk noktada şöyle sıralanabilir:

1. Her enstitünün bir tez yazım yönetmeliği vardır. O nedenle tez yazmaya başlarken önce oraya bakılmalı, dipnot, yazı tipi, sayfa vb. özellikler buradan hareketle yapılmalıdır. Son zamanlarda pek çok enstitü İSNAD Atıf Sistemi ve yazım kurallarına dikkat çekmektedir. Eskiden dipnotta daha önce adı geçen eser yerine “a.g.e.” yazılırdı, şimdi bu pek kullanılmamaktadır. Kitap ismi italik olmalı, eserin ilk geçtiği yerde tam künyesi verilmelidir. Basım yeri ve yılı bulunmalı, makale tırnak içinde yazılmalı, kaynakça soyadına göre dizilmelidir. Örnek: Yılmaz, Necdet. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*. İstanbul: Osav Yayınları, 2. Baskı, 2007; Göçmen, Muammer. “Üstüvânî Mehmed Efendi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/396-397. İstanbul: TDV Yayınları, 2012. Gelinen aşamada atıf verme işleminin artık daha kolay hale geldiği, *Zotero, Endnote* gibi atıf programlarının bulunduğu, bu konuda bilimsel araştırma teknikleri dersinde bunun çok rahat öğrenilebileceği ve buna dair ücretsiz videolar yayımlandığı bilinmektedir. Atıf programlarına güvenmekle birlikte bazen

bunlarda da hata olabileceği için teslimden önce dipnotları yeniden gözden geçirmekte yarar vardır.

2. Bir tez asgari şu bölümlerden oluşmalıdır: Başlık, kapak sayfa, içindekiler, özet, abstract, anahtar kelimeler, önsöz, kısaltmalar, Giriş başlığı altında araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, literatür değerlendirmesi ve kaynaklar. Özetle bir tezin omurgası; giriş, ana bölümler, sonuç, kaynakça, varsa EK'lerden teşekkül eder.

3. Yapılan çalışmayla ilgili daha önce yapılmış/yazılmış kitap ve lisansüstü tezlerden yararlanılmalı ve bunlar çalışmanın girişinde ismen zikredilmelidir. Bu yapılmazsa tez daha başından eksik sayılacaktır. Jürinin adaya yaptığı her tenkidin aynı zamanda zımnen danışmana da yapıldığı bilinmelidir. Yeni araştırmalar, ulaşılan bilginin daima daha ileri gitmesini amaçlamalı, bilim insanı, başka araştırmacıların görüşlerinden istifade ederek kendi eksiklerini gidermeli, yanlışlarını düzeltmelidir (Onat, 2005, 17). Sizden önce yapılan çalışmalar bağlamında 3 T ise metne teşmil edilmelidir: *Takdir, tashih* ve *teyit.* Beğendiğiniz fikirleri takdir, yapılan hataları tashih, doğruları teyit edebilmelisiniz.

4. Çalışmada bölümler, alt bölümler, başlıklar ve numaralandırmalar düzgün yapılmalıdır. Giriş değişkenlik arz etse de kırk sayfadan fazla yer kaplamamalıdır. Herhangi bir çalışmada eğer giriş varsa sonunda mutlaka bir de *sonuç* olmalıdır. Genellikle giriş ve sonuç kısmının yazımını sona bırakmakta yarar vardır. Sonuç, her başlıkta elde edilen sonuçların bir kenara not edilmesi ile oluşan notların birleştirilmesi ile teşekkül ederse daha verimli olur. Tez bittikten sonra yazılmaya kalkıldığında orijinal tespitlerin sonuca aktarılması unutulabilir. Sonuç; yazılmış eserin içindekini özetleme şeklinde olmaktan ziyade sizin elde ettiğiniz bulgu, sorusu aranan cevaplar, somut tekliflerden oluşmalı, ütopik teklif ve temenniler olmamalıdır. Cevabı aranan sorunun dışında yeni teklif yapılmamalıdır. Öneri ve sonuç kısmında artık atıf olmaz, kaynak yazılmaz, metin içinde olmayan yeni bilgilere yer verilmez. Sonuç, *tespit*, *tenkit* ve *teklif*lerden (3 T) oluşmalıdır.

5. Konu başlığı ile içerik/muhteva uyumlu olmalıdır. Başlıkta bilinen bir kavramı metin içinde uzun uzadıya anlatmaya ve tekrara düşmeye gerek yoktur. Size saat kaç? diye soruluyorsa, siz cevaba İsviçre'den başlamayınız. Yine çam ağacı soruluyorsa, siz çamın altında iyi patates yetişir diyerek patates anlatmaya kalkışmayınız. Eskilerin deyimiyle yapılan çalışma ne eksik ne fazla anlamındaki "Efradını câmi, ağyarını mâni" olmalıdır.

6. Açıkça ifade edilmeyen her türlü katkı emek hırsızlığı (intihal/aşırma) anlamına gelir. Kimden ve hangi kaynaktan bilgi edinilmiş ve alıntı yapılmışsa araştırmada belirtilmelidir. Bir başka deyişle, tez yazarken intihale (ilmi hırsızlık) sebebiyet verilmemelidir. *Turnitin* ve *iThenticate* gibi programlarda metnin

taratılması sonucunda çıkan benzerlik oranı üniversitelere göre kısmi farklılık olsa da %20'yi geçmemelidir. Programın tespit ettiği oranın nereden kaynaklandığı "Editör", "Danışman" veya "Jüri" tarafından incelenmelidir. %1 oran çıktığı halde usûlüne uygun atıf yapılmadığı için intihal olabilir; %40 çıkan oran âyet, hadis ve kitap isimlerinden kaynaklanıp intihal olmayabilir. Önemli olan atıf-alıntı kurallarına uymaktır.[6] Yine intihalle ilgili her araştırmacının YÖK'ün "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"ni okuması önerilir[7].

7. Eğer doğrudan alıntı üç satır, kırk kelimeyi aşarsa punto ana metinden bir aşağı olup iç paragrafla belirgin hale getirilmelidir (Bk. İsnad, 51). Dipnotsuz hüküm bildiren bir cümle hem etik olmaz hem suçtur. Keza atıf yapılan eserdeki dipnotlardan, eseri görmüş gibi yaparak atıf vermek ise hem "sahtekârlık" sayılır hem ilim adabına uygun düşmez (Taş, 2019, 47). Aynı ilim adamının tek bir sayfadaki aynı eserini alt alta sıralamak da "görsel kirlilik" meydana getirir. Bunun yerine s. 93-99 denilmesi daha uygundur.

8. Klasikler kaynak olarak kullanılmışsa bunların Arapçalarından istifade edilmelidir. Arapçaları dururken çevirilerini kaynak olarak vermek akademik bir çalışma için hem doğru ve ilmi değil hem de akademik çalışmalarda ayıp addedilir. Üstelik tercümelerin metnin aslına ne kadar uygun düştüğü, sonradan bazı eklemelerin yapılabildiği veya mütercimin bu ilmin kavramlarına ne derece aşina olduğu bilinemez. Keza tercüme ve sadeleştirmelerde bu işi yapan kişi kendi mensup olduğu ekolün tercih ettiği kelime ve kavramları kullanabilir. (Kelamda Ehl-i Hak kavramını Ehl-i Sünnet olarak çevirmek gibi...) Akademik çalışma yetkinliğine kadar ulaşmış birinin tercümeye sığınması ve bunu savunması doğru bir davranış değildir. O nedenle Arapça veya Osmanlıca metnin orijinaline bakılmalıdır.

9. Tez içinde yer alan kelime ve kavramlar yerinde ve doğru şekilde kullanılmalıdır. Özellikle tanımlar birinci kaynak ve sözlükler referans verilerek yerine getirilmelidir. Örnek: Arapça sözlükte sabır, "engellemek, hapsetmek." ıstılahta ise, "Başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç göstermek" anlamına gelir dedikten sonra dipnotta verilen referans güncel ve Türkçe bir sözlük ya da bu konuda yazılmış bir makale ise bunu kabul etmek mümkün değildir. Farsça için de aynı durum söz konusudur. Bunun yerine alan araştırmalarında sıkça tercih edilen Râgıb el-Isfehânî'nin (öl. 502/1108) *el-Müfredât;* İbn Manzûr'un (öl. 711/1311) *Lisânu'l-arab;* Kaşânî'nin (öl.736/1335), *Istılahâtu's-Sûfiyye;* Cürcânî'nin (öl. 816/1413) *Ta'rifât;* Firuzabâdi'nin (öl. 815/1414) *Kâmusu'l-muhit* adlı sözlükleri müracaat noktası

6 Bk. "Atıf ve Alıntı Yapmak", İSNAD Atıf Sistemi, https://www.isnadsistemi.org/guide/isnad2/akademik-yazim/20-atif-ve-alinti-yapmak/

7 Bk. https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/ bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx

olmalıdır. Alanımızla ilgili Uludağ ve Cebecioğlu'nun tasavvuf sözlükleri de ihtiyaç halinde kullanılmalıdır. Osmanlı tarih ve deyimleri için üç ciltlik M. Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (MEB Yayınları 1993) tercih edilebilir. Kullanmak zorunda kaldığınız Türkçe sözlük, TDK, üç yüz binden fazla kelimenin yer aldığı on ciltlik TİKA tarafından hazırlanan *Büyük Türkçe Sözlük* veya genel kabul görmüş bir sözlük olmalıdır. Özetle hangi konu, kavram, tarîkat, şahıs, yer çalışılıyorsa o hususta kaleme alınmış orijinal birincil ve kabul görmüş sözlük türü eserlere müracaat edilmelidir. Bununla birlikte tez yazarken sürekli aynı kavramın sözlükte şu anlama geldiğini söylemek gereksizdir. Bunun yerine ilgili müellifin bilinenden farklı ve orijinal bir tanımı varsa o yazılmalıdır. Ayrıca başka dini disiplinleri bilmem ama yeni yazım kurallarında uzatma işaretleri kaldırılsa ve bazı danışmanlar kabul etse de tasavvufta seyrek kullanılan kelime ve kavramların yazımında imâle/çekme işareti ihmal edilmemelidir. Ör: tarîkat, kerâmet, Bursevî gibi...Yine Arapça kelimelerin ve eserlerin izafet terkiplerindeki kesme işareti doğru ve yerinde kullanılmalıdır. İbnü'l-Arabî, kûtü'l-kulûb gibi...Ayet ve hadislerin orijinal metinleri yazılacaksa bunlar harekelendirilmeli, mealler italik yazılmalı ve bu meal muteber kitaplardan alınmalıdır.

10. Başlık çok iddialı ve beğenilir bir durum arz ederken, altındaki bilgi ve yorumlar, değerlendirmeler az olmamalıdır. Tabiri caizse dağ fare doğurmamalı, beklenti boşa çıkarılmamalıdır. "Gazzâlî Öncesi Tasavvufta Öz Eleştiri Geleneği" başlığı çok güzel ve gerekli ancak çalışma o denli zayıfsa bir anlam ifade etmez. Ayrıca seçilen başlık, okuyucuya metnin içinde olmayan şeyi vadetmemelidir. Bu noktada konunun dönemsel, kavramsal, belli kitap vb. sınırlandırılması işinizi kolaylaştırır. Çünkü araştırma size sınırsız bilgi evreninde sınırlandırmalar yaparak ilerleme fırsatı verecek, bulunan kaynaklar, zaman ve dikkat tüm bilgiyi ihata edecek kapasitede olmayacaktır (Ramazan, 2021, 77). Örneğin "Osmanlı Devlet Adamları-Sufi İlişkileri" yerine "XV. asır Osmanlı Devlet Adamları-Sufi İlişkileri" gibi bir sınırlandırma daha uygundur. Bölümleri, başlıkları dipnotla bitirmek yerine, kısa bir özet ve yorumla sonlandırmak daha muteberdir.

11. Tasavvuf ve tarihle ilgili akademik çalışmalarda ağızdan ağıza söylenerek (şifahi) gelen menkıbeler, efsaneler, hikâyeler, tarihi şiirler sözlü kaynak kabilindendir. Bunlar yazılı kaynaklar gibi güvenilir olmazlar, yazılı kaynağın bulunmadığı yerde bunlardan yararlanılabilir. Ancak ihtiyatlı davranmak gerekir (Kütükoğlu, 1995, 19). Hikâye naklederken sanki siz yanındaymışsınız gibi anlatılmamalıdır. Bu gibi hallerde "rivayet edilmiştir, ifade edilmiştir" gibi edilgen cümleler kullanılmalıdır. Aylık dergi, gazete haberi ilmî çalışmada kaynak olarak kullanılması uygun görülmez. İnternet adresi kaynakça olabilir. Eğer *DİA* gibi o eserin

somut hali mevcutsa internet kaynağına gerek duyulmamalıdır. Metinde abartılı verilerden behemehâl kaçınılmalı, "sürekli, daima, mutlaka, çok fazla, eminim ki, şüphesiz, ilginçtir, unutulmamalıdır" gibi kesin ve keskin iddialı söylemlerden uzaklaşılmalıdır. Yine tez metninde "Hepsi, hiçbiri" vb genellemeler yapılmamalı, "maalesef, ne yazık ki" gibi küçümseyici ifadelerde bulunulmamalıdır.

12. İlmî ve akademik çalışmada sloganvari açıklamalarda bulunulmaz, hamâsi nutuklar atılmaz, vaaz üslubu tercih edilmez. "*Sevelim sevilelim dünya kimseye kalmaz*" gibi betimlemeler şık düşmez. Yine bu tür çalışmalarda ideolojik dile müracaat edilmez. Şahsi dindarlık akademik yazıya yansıtılmaz. Kelime seçiminde argo ve günlük kavram kullanılmaz. "Tarîkat taifesi, çoluk-çocuğu, siyasi maceraları" gibi ucuz ve basit kelimelere, "Paydaş, tarîkatçı, temsilci, dinci, tasavvufçu" gibi tasavvuf literatürüne uymayan modern tabirlere tevessül edilmez. İlmî çalışmalarda tercih edilen kelimeler, akademik ağırlıkta olmalıdır. Akademik çalışmaların yazar ve okur için bazı zorluklar içermesi işin doğasındandır. Çünkü yıllarca süren emeğin sonucunda ortaya konulan bilgi birikimi oldukça yoğundur. Keza akademik kriterlere göre yazmak ve anlatmak kolay okunmayı ve anlamayı zorlaştırır. Nitekim İsmail Erünsal, İ. Lütfü Çakan'a, "*En az iki defa okununca anlaşılacak cümleler haline getir bunu*" demiş, bununla basit dil kullanmayı doğru bulmamış, dilin akademik özelliğine vurgu yapmak istemiştir (Çakan, 2016, 211). Daha sonra bu çalışmayı halka yönelik hale getirmek isterseniz daha sade ve anlaşılır bir dil kullanabilirsiniz.

13. Kürsü âdabı ve dar alanlarda konuşma dili ile akademik yazı dili birbirinden farklıdır. Allah ve Hz. Peygamber için bir kez veya aralıklarla (cc/sav) denildikten sonra her geçen yerde bu ibareleri tekrar kullanmaya gerek yoktur. Klasik kitaplarımızda da böyledir. Şahsiyetler için övgü cümlelerine ve romantik yaklaşımlara da gidilmemelidir. Hiçbirimizin büyüklerimize saygıda kusur etmek gibi bir maksadı olamaz. Ancak bir şahıs ne kadar âlim olursa olsun, yetiştiği çevresel, kültürel koşullardan, dönemin sosyal ve siyasal hareketlerinden bağımsız ve dolaysıyla masum/masun değildir.

Tezde bir gruba/şahsa/kuruma/kuruluşa yönelik sadece övgüler ve müspet noktalar değil, yapılan eleştiriler ve olumsuz yönler de yer almalıdır. Yine bu şahıs için "çok büyük, çok meşhur, dâhî, zamanın allâmesi" gibi mübalağalı, tasvirlere yer verilmemelidir. Keza "ağzı dualı kullar, merhum, mübarek, bendeniz, hazret, efendi" gibi kutsayıcı yaklaşım yapılmamalıdır. Bunu sizin yazdıklarınızdan okuyucu kendisi çıkarabilmelidir. İlmî bir araştırmada ne avukat olup kişiyi/nesneyi savunmak, ne de savcı olup onu yargılamak doğru değildir. Tarafsızlık: Ne bir yargıya varmak ne bir tercihte bulunmak sadece açıklamaya çalışmaktır. Montaigne'nin: "*Bütün söylediklerim karşılıklı bir sohbettir ve hiçbiri öğüt niteliğinde değildir, bu kadar serbest*

konuşabiliyorsam bu, başkalarını kendime inandırmak zorunda olmadığım içindir" (Hoffer, 13) sözü bunu izah etse gerektir. Siz âdeta tarafsız bir jüri gibi davranmalısınız. İlgili şahsı anlatırken, "yazarımız, şeyhimiz, üstadımız, müellifimiz" yerine adını yazmalı ve o kişiyi kendinize aitmiş veya seveni gibi göstermemelisiniz. Bir başka ifadeyle Ocak'ın dediği gibi tezde kuru bir savunma, spekülatif ve yüceltici tasvirler olmamalıdır (Ocak, 2007, 223).

14. Tez bölümleri hacimsel açıdan çok büyük farklılık göstermemelidir. Örneğin birinci bölüm yüz, ikinci bölüm otuz sayfadan oluşmamalıdır.

15. Tez içinde ismi geçen şahsın metin içinde ilk geçtiği yerde bir defa ölüm tarihi hicrî/mîladi verilmelidir. Gazzâlî (öl. 505/1111); İbnü'l- Arabî (öl. 638/1240) gibi. Ancak milâdî takvimin kullanımından sonra sadece milâdî tarih yeterlidir. Nurettin Topçu (öl. 1952) Bunun için F.R. Unat'ın *Hicri Tarihleri Miladiye Çevirme Kılavuzu* ve TTK sayfasında mevcut tarih çevirme kılavuzuna bakılmalıdır.

16. Tez boyunca kelimeler arasında bir insicam olmalıdır. Doğru olan öğrenilmeli ve her yerde aynı şekilde yazılmalıdır. Örnek: züht, mürşit veya zühd, mürşid, Hıristiyan, Hristiyan, İmam-ı Mâlik, İmam Mâlik gibi yazımlarından doğru olanını bulmalı ve tez boyunca yeknesak bir yazıma gidilmelidir. Kavram kullanımı da önemlidir, örneğin eski diyanet işleri başkanı mı, diyanet işleri eski başkanı mı? Burada önemli ve eski olan ve vurgulanmak istenen hangisidir? Bir kelime ve kavramın yazımında tereddüde düşülürse o kelimenin orijinal ve doğru şeklini kullanmakta *DİA* yazımı esas alınabilir (Nişabur, Nisâbur, Gazali, Gazzâlî gibi...). Metinde yazım hataları olmamalı, özne-yüklem, zaman uyumu, "-yor, -muş, -idi" bunlara çok dikkat edilmelidir. Özellikle bir paragraf içindeki zaman uyumuna azami itina gösterilmelidir. Bazı fiil geçmiş zaman, diğeri şimdiki zaman şık düşmez, okuyucuyu yorar. Tez dili geçmiş zamanla yazılmamalıdır. "-miştir" gibi cümle yapısı kullanılmalıdır.

17. Olaylar kronolojik sıraya dizilmelidir. Örneğin XII. asırdan sonra IX. asırda yaşayanlar/yaşananlar anlatılmamalı, eğer müelliflerden herhangi bir alıntı yapılmışsa bu tarihsel sıralamaya dikkat edilmeli, mümkün mertebe en eski tarihten günümüze doğru gelinmelidir. Bu konuda Muhâsibi, Gazzâlî, Mevlâna, Yunus şöyle demiştir denilecekse, ölüm tarihleri dikkate alınarak kronolojik bir sıralamaya gidilmelidir. Böylece hem olayların zamanla geçirdiği evreler ve değerlendirmeler, hem kavramların kazandığı açılımlar hakkında yeni bilgiler edinilecektir.

Bu bapta bir eserin müellifi kadar yazılış tarihinin bilinmesi de önemlidir. Aynı müellife ait farklı nüshalar varsa müellife en yakın olanı tercih edilmeli, hatta mümkünse "müellif nüshası" esas alınmalıdır. Yazarın yaşadığı dönem, kitabın yazıldığı ortam, eserini hayatının hangi aşamasında yazdığı, hatta mensup olduğu

düşünce ekolünün özellikleri iyi bilinmeli, şeyhin eser ve düşüncelerinin genelde tasavvuf özelde Osmanlı tasavvufuna ne tür katkı sağladığı dile getirilmelidir. Yine tezde tarihsel dayanağı bulunmayan veriler kullanılmamalıdır. Keza bir kaynakta ilgili kişi yardımı kabul etmedi, diğer kaynakta etti diyorsa, bu tür çelişkili haberlere dikkat edilmeli, ihtiyatla yaklaşılmalı ve kesin bir yargıya varmaksızın "Bunları doğru kabul etmek gerekirse" gibi bir ifade kullanılmalıdır.

18. Dipnot ve kaynakçada kitap adlarına dikkat edilmelidir. Keza yayınevleri vb. gibi künyeler orijinaline bakılarak yazılmalıdır (İlahiyat Neşriyat, Kitapevi Yayınları, Ketebe gibi). Hadis kaynakları uzun künye şeklinde değil bilinen standartta yazılmalı, kitap, bölüm/bab ve numara yeterli görülmelidir.

19. Her şeyden evvel ana dili Türkçenin iyi konuşulması ve iyi yazılması gerekir. Başgil, *"Her ne kadar dil bilgisi bir gaye değil vasıta olsa da insan için en faydalı kendi ana dilidir. Kişinin değeri dilinin altında ve kaleminin ucunda saklıdır. Onu söz ve yazı açığa vuracaktır"* der (Başgil, 1983, 67). Eğer ana dilde mahir değilseniz bir bilenden destek almalısınız. İçeriği ne kadar sağlam olursa olsun, dil düzeyinde anlatım bozukluğu olan bir yazıyı kimse okumak istemez, daha da vahimi okusa bile sizin ne anlatmak istediğinizi anlamaz. Özellikle Farsça ve Osmanlıca şiir terkipleri ve onların doğru yazımı için bir Eski Türk Edebiyatı uzmanından destek alınabilir. Noktalama işaretlerine dikkat edilmeli, bir virgülün dahi manayı bozacağı akıldan çıkarılmamalı bunun için çalışma teslimden önce bir Türkçe dilbilgisi uzmanına okutulmalıdır.

20. Yapılan her tür ilmi çalışmada "kes/kopyala-yapıştır" doğru değildir. Nitekim A. Yaşar Ocak hatıratında, çalışma konusu neyse onunla ilgili mutlaka bir alan araştırması yaptığını söyler (Ocak, 2014, 217). Alt alta rivayetleri toplamak yerine bunları yorumlamak esastır. Ancak sizin yaptığınız aşırı yorum, aşırı özgüven ana konuyu da gölgede bırakmamalıdır.

21. "Hayata 'değmeyen' bilgi kazanılamaz" düsturundan hareketle akademik çalışmalar hayatın içinde olup bitenle ilişkilendirilmelidir. Nitekim ülkemiz üniversitelerinin de dikkate almak zorunda kaldığı Bologna süreci, yapılan tezlerin arkeolojik bir çalışmanın ötesinde günümüze ne gibi bir katkı sağladığı üzerinde durmaktadır. Bir başka ifadeyle tez güncele dair ne ifade ediyor? Yaptığınız araştırmanın kendi alanınıza, devlete, millete, ümmete faydası nedir? Erünsal, "*Yüksek lisans tez seçimi pragmatik, yani araştırmacıya bir şeyler kazandırabilmeli ve doktora konusuna zemin hazırlamalıdır*" der (Erünsal, 2017, 325). Nazif Öztürk önemli bir başka noktaya dikkat çeker:

> "*İşinizi öyle güzel yapın ki sizden önce yazılanla sınırlı kalınmasın. Sizden hariç çalışanlar sizin çalışmanıza atıf yapmadan geçmesin. Evvela çalıştığınız konuda sizden önce yapılanları bilin, ardından bilinenden hareketle bilinmeyen konuları tespit edin. Üçüncü olarak bu*

bilinmeyen noktayı ilmî namusla, araştırma ve bilimsel kurallara uygun yapın. İlmî çalışma ancak böyle olur" (Öztürk, 2020, 270).

Çakan'ın dediği gibi yaptığınız çalışmayla zamanın getirdiği teknik kolaylıkları kullanmak suretiyle vakitlerin, gönüllerin ve beyinlerinizin tercih ettiği branşa, konuya vakfederek, sözü senet kabul edilebilen ilim adamı kişiliğine sahip olmaya çalışınız (Çakan, 2019, 354).

22. Tez başlığında ve içinde "Bazı kaynaklar, bazı müellifler, kimileri, tarihçiler, sûfiler" gibi kavramlar doğru değildir. Niyazi Karasar'a göre bunlar *"gizli anlamlı"* cümlelerdir. Bunlar kim ve ne, açıkça yazılmalıdır. Yine metin içinde "Kara'ya, Öztürk'e göre" bu Kara, bu Öztürk kim? Hangi konuda çalışan kişidir? Adı ve soyadı olmalı ki kapalılık gitsin. Ancak ne metinde ne kaynakçada unvanlar yazılmaz. Metin içinde aynı cümlede üç şahsın adı geçiyor, dipnotta sadece biri kaynak olarak kullanılmış ise bu da yanlış bir tutumdur. Yine metin içinde kullanılan çizgi altı dipnot verme usulünde dipnot rakamları hemen tırnağın bittiği yere konulmalıdır.

23. Tez yazarken her otuz-kırk sayfada bir danışmana getirip, gidişat karşılıklı istişare edilmeli, danışmanın dikkat çektiği hususlar harfiyen yerine getirilmeli, müteakip kontrollerde aynı hataların bir daha hatırlatılmasına gerek bırakılmamalıdır. Öğrenci, bunu bir rahatlık zannedip danışman yanına uğramayarak tezi kendine göre şekillendirmesi doğru değildir.

24. Kendisi de bir akademisyen olan M. Esad Coşan'ın (öl. 2001) hazırladığı "*Dilimiz ve Kültürümüz*" adlı küçük kitapçıkta edebi yazı sanat ve akademik yazım tavsiyeleri vardır. İstifade etmekte yarar vardır (Bk. Coşan, 101).

25. Öğrenciler zaman zaman danışmana yazılacak tezin kaç sayfa olması gerektiğini sorarlar. Tezin kaç sayfa olmasından öte içindeki bilgiler önemlidir. Bu konuda standart bir sayfa adedi yoktur. Ancak bitirme tezinin en az otuz, yüksek lisans tezinin en az yüz sayfa civarı, doktora tezinin ise en az üç yüz sayfa dolaylarında olması beklenir. Burada dikkat edilecek sayfa adedinde, giriş kabilinden olan bilgilerin oranı 1/3, esas konu ise 2/3 oranını geçmemelidir. Gerek metin gerekse dipnotta yığma bilgi kullanılmamalı, yan bulgular konulmamalı, malumatfuruşluk yapılmamalıdır. Arapça'da buna *zâidetün bilâ fâide* "lüzumsuz bilgiler" adı verilir. Jüri tezi incelemeye başladığında gereksiz bilgilerin tabir yerindeyse "dolgu malzemesi" ve "şişirme" olduğunu hemen anlar.

26. Tezlerde ayrıntılı alıntılar pek uygun görülmez. Bir başlık altında üç sayfa metnin iki sayfası alıntıysa bu doğru değildir. Dipnotu olmayan yarım veya bir sayfadan fazla bilgi akademik çalışmada şık değildir.

27. Eğer yazdığınız bir cümle tanım, bilgi ve hüküm içeriyorsa mutlaka bunun bir kaynağı olmalı, *mantıki argümanlarla delillendirilmelidir.* Herkesin bildiği genel bir

hususa dipnot konulmaz. “Ankara Türkiye’nin başkentidir”, “Gazzâlî gibi çok yönlü bir şahsiyet”, “Nakşîliğin Bahâüddin Nakşbend tarafından kurulduğu” betimlemesi genel geçer olduğu için bunlar bir dipnotu gerektirmez. Yapacağınız atıfta üç şart gereklidir, Araştırmaya kaynaklık eden arka plan bilgisini oluştururken verili olarak aldığınız bilgiler; iddianızı destekleyen deliller sunarken kullandığınız kaynaklar, iddiaya yapılan veya yapılması muhtemel itirazları ele alırken bunların geçtiği yerlere işaret etmek (Ramazan, 2021, 183).

28. Her insanın siyasi bir görüşü olabilir. Ancak tezde günlük politika düzeyindeki siyasi düşünceler/polemikler yer almamalıdır. Çakan, bu tür davranışı meslek hayatının dışına atamayanları, akademik çalışmadan vazgeçmeye davet eder (Çakan, 2016, 159).

29. Teze başlamadan önce alanınızla ilgili sizden önce başarıyla savunulmuş birkaç tezi incelemeniz yararlı olabilir. Bunlar muhteva ve örnek almak açısından da önemlidir.

30. Kaynakçada danışman hoca başta olmak üzere alanın hocalarının kitap ve makaleleri gerekliyse ve teze uygunsa yer almalıdır. Tez ile doğrudan ilintisi yoksa zorlamayla irtibat kurup alıntıya gitmek doğru olmaz. Size emek veren danışman ve muhtemel jüri üyelerinin o konuyla ilgili bir çalışması varsa buna atıf yapmamak etik değildir. Bu işin nezaketidir ve ilgili hocaya verilen değerin bir göstergesidir. Bir konu veya başlık bir iki yazar çalışmasıyla iktifa edilerek yapılmaz. Bir eserin hem Arapça orijinali hem Türkçe tercümesinin aynı yerde kaynakça olarak verilmesi de gereksizdir. Görülen kaynak hangisi ise o yeterlidir. Keza bibliyografya çok gözüksün diye yeterli kaynak varken sadece bir kez kullanılan ve bir daha tez içinde gereksinim duyulmayan çalışmalara da yer vermek doğru değildir. Bu davranış metaforik bir anlatımla gölde bir defa başını gösterip daha sonra gözden kaybolan bir daha açığa çıkmayan karabatak kuşuna teşbih edilir.

31. Tezde şekil, resim ve tablolar kullanıldıysa altına kısa açıklaması yazılmalıdır. Tez içinde kullanmak zorunda kaldığınız sayılar bir veya iki haneli ise yazıyla, üç ve daha çok ise rakamla yazılmalıdır. Dört veya daha büyük sayıların bir kısmı rakam bir kısmı yazıyla olur. 23.000 yerine 23 bin, 18.000.000 yerine 18 milyon, 5 milyon 200 bin gibi... Bu, aynı zamanda okumayı kolaylaştırır.

32. İlgili üniversitenin tez hazırlama yönergesinde “Önsöz” varsa sadece danışmana değil katkı sağlayan diğer jüri üyelerine de teşekkür edilmelidir. Bu bağlamda eğer yabancı dil bilginiz yoksa o metnin tercümesinde size yardımcı olan kişinin de adı zikredilmeli ve ona da teşekkür edilmelidir. Bu teşekkür yazısında ilgili kişilere saygıların sunulması gayet doğal ancak dua ve sevgilerin sunulması hoş karşılanmaz.

33. Önsözde, araştırma tamamlandığı için "-cek, -cak" gelecek kipi değil dili geçmiş ve geniş zaman kipi kullanılmalı, yapılmıştır, bakılmıştır gibi...

34. Tezde anakronik hatalara düşülmemelidir. Çünkü böyle bir davranış ciddiyete halel getirebilir.

35. Bilimsel çalışmalarda "yani" kullanılmamalıdır. Bu bir acizlik ifadesi ve bilgiçlik taslamadır. Bu kullanım başta jüri olmak üzere okuyucuyu kâle almamak anlamı taşır. Çünkü tezi okuyan kişiler sizden ilmi ve akademik anlamda daha yetkindir, onların sizin açıklama yapmanıza ihtiyacı yoktur ve konuyu anlamalarına da engel bir durum söz konusu değildir. Bir başka deyişle, şüpheli ve kaçamak ifadelerden uzak kalınmalı, gerekli olmadıkça parantez içi açıklamaya gidilmemelidir. (Şâkir, şükreden gibi...) Fazla şüpheci ve edilgen bir dil kullanmak, konuya hâkim olamadığınızı gösterir. Ancak bildiğiniz ve emin olduğunuz bir konuda içten bir üslup kullanmakta sakınca yoktur. Tasavvufta yapılan tezlerde 1. Tekil/çoğul şahıstan ziyade 3. Tekil/çoğul şahsın edilgen kipinin kullanılması daha uygun görülmektedir. Yaptık/ettik/yapacağız yerine yapıldı/edildi/yapılacaktır kipi daha münasip olacaktır. Aynı cümle içinde eleştiri ve tenkit, saygı ve hürmet gibi eş anlamlı kelimelerden birinin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

36. Tez içinde tekrara ve tedahüle düşmemek gerekir. Bu tarz bir durum jürinin daha baştan metne ve muhtevaya bakmasını engelleyebilir. Adayın emeği bu hataların gölgesinde kalmamalı, zarf mazrufun önüne geçmemelidir. Adayın jüriye teslim ettiği tez nüshasında karalama, yırtık vb. görüntü açısından nahoş durumlar olmamalıdır. Bu hem nezakete aykırı hem ilgili hocaya büyük saygısızlık addedilir.

37. Derslere devam sizin için bir yoklama zarureti olmamalıdır. Devam hem bilgi edinmeniz için gerekli hem hocalara saygının bir gereğidir. O nedenle derse devam meşru mazeret ve ölüm hali dışında terk edilmemeli (Çakan, 2016, 162), devamsızlık bir "hak" olarak görülmemelidir.

38. Tasavvuf alanındaki her türlü güncel ve bilimsel yayınlar ve etkinlikler takip edilmeli, zaman zaman "Tasavvuf Akademi" portalına bakılmalıdır.

39. Tezde hem güçlükle anlaşılan Osmanlıca ifadelerden hem de kimsenin anlamadığı uyduruk kelimelerden sakınılmalıdır. Devrik cümle kurulmamalıdır. Uzun bir cümle içerisinde "olmak" ve "etmek" yardımcı fiilinin ve türevlerinin sık kullanımı doğru değildir (Kütükoğlu, 1995, 84). Bu anlatım bozukluğuna sebebiyet verecektir. Akademik çalışmalarda uzun cümleler kullanarak cümlenin başıyla sonu arasında irtibatı kesecek durumlara sebebiyet verecek yazımlardan kaçınılmalıdır. Bilgi eğer rivayete dayanmıyorsa cümle uzatılmaz. Kısa ve özlü anlatım her daim iyidir. Yine konu, paragraf ve başlıklar arası sert geçişler yapılmaz, ara cümle kurularak gelecek konu hakkında okuyucunun zihni tebellür ettirilmelidir.

40. Tezin danışmana teslimi aşamasında bir kez daha yazılanlar kontrol edilmelidir. Üç yüz doksandan fazla makale kaleme alan A. Yüksel Özemre (öl. 2008) yazdığı en küçük hacimli bir makaleyi dahi baştan aşağı yirmi-yirmi beş defa okumadan yayımlamamıştır[8]. Tezde dış görüntü de önemlidir. Metninize, aynı yazı tipi, aynı punto, aralık, iki tarafa yaslı vs. açılarından bakınız. Sizin görmediğinizi bir başkası özellikle jüri görür. Yazı hemen yayımlanmamalı, nadasa bırakılmalı, “dinlendirilmeli” ve “demlendirilmelidir.” Bu şu anlama gelir: Bir süre metinden uzak kalıp inzivaya çekilirseniz, zihinsel gündeminiz değişecek, bir süre sonra yeniden metne dönünce hatalarınız daha rahat dikkatinizi çekecek ve gerekirse ekleme/çıkarma ihtiyacı doğacaktır.

6.2. Akademik Makale Yazarken Dikkat Edilmesi Gereken İncelikler

-**Başlık:** Çalışmanın içeriğini tam olarak yansıtmalı, çok uzun, çok kısa ya da muğlak bir başlık olmamalı-araştırmanın kapsamı, hangi açılardan sınırlandırılmış ise bu mümkün olduğunca başlıkta yer almalıdır.

-Öz/Abstract: Bu kısımda araştırma konusu, kapsamı, önem, amaç ve yöntemi gibi temel metedolojik (yöntembilim) çerçeve belirtilmelidir. “Mustafa Asım Köksal’ın tasavvufi görüşlerinin öğrenilmesi amaçlandı. Daha önce bu konuda münhasıran yapılmış bir çalışmanın bulunmadığı tespit edildi. Bunu yaparken hakkında yazılmış kitaplardan, tezlerden yararlanıldı, yeri geldikçe arşiv bilgilerine müracaat edildi” gibi.

-Anahtar Kelimeler/Keywords İlk kelime mutlaka ilgili ilim dalı olmalı, ikinci kelime araştırmayı yansıtan konu, şahıs, eser adı, müteakiben öbürleri yazılmalıdır. Sıralama yapılırken daha genelden özele doğru gidilmelidir. Şahıs ve eser üzerine ise bunlar anahtar kavram içinde mutlaka yer almalı. Tasavvuf, M. Asım Köksal, Diyanet... gibi. Anahtar kelimeler en fazla sekiz kavramdan oluşmalıdır. İdeali beş kelimedir. Kelimeler tamamen başlıktakiyle aynı olmamalıdır. Söz konusu kelimelerin eş anlamlılarını kullanmak daha uygundur.

-Giriş: Bu kısımda genel literatür değerlendirmesi yapılmalı, ele alınan konu hakkında daha önce özellikle yüksek lisans, doktora, makale çalışması varsa hem yararlanılmalı hem burada adları ve tam künyeleri zikredilmelidir.

-Metin: Metin içinde önemli kelime ve terkipler tırnak içinde değil sadece italik olarak yazılır, tırnak içine alınan metin alıntısı şahıstan kelime-kelime alınmış ise kullanılmalıdır.

---

8 https://www.yenisafak.com/yazarlar/nuriye-cakmak-celik/uskudar-asigi-mutasavvif-bir-atom-muhendisi-ahmet-yuksel-ozemre-2063285

6.3. Eser İncelemesinde Dikkate Alınması Gereken Hususlar

Yazımı bitip yayımlanmış herhangi bir telif çalışmanın eleştirisi/tanıtımı yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar;

- İncelenecek kitabın seçilmesi.
- Kitap incelemesine başlık olacak bölümde: Kitap incelemesini kavrayacak bir özlü söz veya bir başlık veya ikisinin birden kullanılması.
- İncelemenin uygun bir noktasına kitabın orijinal ve çeviri isminin, alt başlığının yazarının, çevirmeninin, yayınevinin, yayın tarihinin, yayın yerinin yer aldığı bir künye konması.
- Kitabın niçin seçildiğini ortaya koyacak gerekçelemeyi barındıran bir ortam tasvirinin yapılması. İncelenen kitabın konusunun ne olduğunun birkaç cümle ile açıklanması.
- Kitabın kendi alanı içindeki yeri ve öneminin vurgulanması, diğer kitaplarla karşılaştırılması, diğer kitaplardan birinin değil de niçin bu kitabın tanıtıldığının belirtilmesi.
- Yazar hakkında bilgi. Yazarın özgeçmişi, başarıları, kitapları, hayat amacı ve gelecek planları.
- Kitabın bir iki paragrafta özeti.
- Kitabın bölümlerinde işlenen konular, bu bölümlerin birer cümle ile ana fikri.
- Önemli ve ilgi çekici yerlerden alıntılar (Her alıntının sonuna sayfa numarası konulmalıdır).
- Kitaptaki görüşlerin diğer yazarların görüşleriyle veya incelemeyi hazırlayan kişinin görüşleri ile karşılaştırılması.
- Kitabın kime, hangi hedef kitleye yazıldığının, kimlerin okumasında fayda olduğunun belirtilmesi.
- Kitapta kullanılan dilin, akıcılığın, yazarın üslubunun değerlendirilmesi.
- Yayınevinin yaklaşımının değerlendirilmesi.
- Kitap çeviri ise: Çeviri ile orijinalin kıyaslanması, varsa çeviri sorunlarına değinilmesi.
- İçindekilerin, indeksin, kaynakçanın, dipnotların değerlendirilmesi.
- Kitap dış kapak tasarımı hakkında görüş belirtilmesi.
- İnternette kitapla ilgili yapılmış yorumlar ile okuyucu yorumlarına göz atılıp nitelikli olanlarından faydalanılması.

Örnek Eser İncelemesi: Özkan Dayı. *İlhanlılar Zamanında Tasavvuf: İran Moğollarında Hângâhlar ve Sûfîler*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2021. 278 s. ISBN: 9786057702241.[9] Örnek eser incelemesi için Kadir Gömbeyaz tarafından yazılan çalışmaya bakılabilir.[10]

9 https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2291447

10 Kadir Gömbeyaz, "Kitap Değerlendirmesi Yazım Kılavuzu", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/2 (Aralık

7. Tez Savunması Yaparken Adaya Sorulacak Muhtemel Sorular

-Başkan: Adaya, 10-15 dakika kendisini kısaca tanıtıp tezi özetlemesini ister. Tezde temel bilgi, teorik taban, bu teze neden başladın? Niçin bu konuyu seçtin? Kullandığın kaynakları neye göre tercih ettin, bulduklarını, bulamadıkların, ulaştığın sonuç, elde ettiğin verilerin İslam'a, Türk ve genel bilim tarihine ve ilgili alana katkısı ne oldu? Keşke şunu da yapmasaydım dediğin bir şey kaldı mı? Planladığın sonuçlara ulaşabildin mi? şeklinde bazı sorular yöneltebilir. Aday, hocaların teze katkı sadedinde yaptıkları eleştiri ve teklifleri not almalıdır. Çünkü üç/altı ay ek süre verilerek tezde düzeltme talebinde bulunulabilir. Tezde atıf tekniği, dipnot verme, dil akıcılığı, orijinal kaynak kullanımı çok önemlidir, bu bir eleştiri konusudur. Bu konuda yetersiz kaldığınızı anlarsanız, bir başkasından destek alabilirsiniz. Savunma esnasında jüri adayı genelde akademik içerik ve şekilsel olmak üzere iki açıdan eleştiriye tabi tutar.

-Savunma esnasında ilgili şahsın/konunun, pek çok durumundan bahsedip bunlardan bazılarını neye göre seçtiğinizi izah etmeniz istenebilir. Örneğin üç yüz sorudan elli tanesine değindik. Bu elli soruyu neye göre seçtiniz? Ölçütünüz nedir? Neden bu soruları, bu dergileri, bu şahsiyetleri baz aldınız? denilebilir. Buna hazır olunmalı, hatta bu, girişte konunun kapsamı bölümünde yer almalıdır.

-Alıntıyı tartışmadan, sorgulamadan almışsınız. Eleştiri getirenler objektif davranmış mı? Yoksa meseleyi mecrasından saptırmış mı? Buna siz ne dediniz? "Siz" tezin neresindesiniz? Neden sizin bir yorumunuz yok denilebilir. Yine kavramlara/olaylara oryantalist bakış açısıyla bakmışsınız, bize ait, bizim kültürün dilini niçin tercih etmediniz? denilebilir. Örneğin, din-devlet ilişkisi Batıda farklı, bizde farklıdır. "Heteredoks" Batıda ortodoksiden sapıtmış olanlar için hakaret anlamında kullanılırken, bizde gayr-i sünnî anlamına gelir. Yine bir Batılı "otoriter bir yaşam tarzı olan sufizm" tabirini kullanabilir. Her söyleneni kullanmak zorunda değilsiniz. Tasavvufi bakış açısıyla meseleye yaklaşıldığında tasavvufun veya İslam'ın kendi terminolojisi kullanılmalıdır. Zira bir ilmi diğerinden ayıran o ilme ait terminolojidir.

-Tezde orijinallik aranır, falan filan şöyle demiş, ancak siz bunlara ne getirdiniz? Başkalarından sizin farkınız ne? İlk kez sizin tespit ettiğiniz husus ne? diye sorulur. Kişi tezde sadece nakille yetinmemeli, tabiri caizse emek verdiği bu tez içinde "rüşdünü" ispat etmelidir. Bu, yeri geldikçe ya metin içinde serpiştirilmek suretiyle ya da sonuç kısmında topluca yer alabilir.

-Tezdeki iddianız zayıf olmamalı, somut kanıtlarla örneklenmeli ve

2017), 1415-1420, https://doi.org/10.18505/cuid.362700

desteklenmelidir. Bu açıdan tenkide hazır olmalısınız.

-Aldığınız bilgilerin bu tezle alakası nedir? diye bir soru gelebilir. Bu durumda ya savunabileceğiniz düşüncelere yer vermeli veya savunamayacağınız fikirleri almamalısınız.

-Esas konuya girmeden önce sunulan bilgiler bilineni tekrardan ibaret olmamalıdır. Zira bu tür yazılar sizden önce çok kez kitaplarda yazılmıştır. Bir tez ne kadar az tekrara yer vermişse o denli başarılı demektir. Her bilgiyi almak mecburiyeti de yoktur. Ya da herhangi bir konuda bilgi verilecekse ansiklopedik bir iki paragraf çok zayıf kalır, öz ve ruhunu anlatmak daha iyidir. A. F. Başgil *"Gök kubbe altında yeni bir fikir yoktur, en yeni fikir, eski fikrin yeni bir elbise giymişidir."* (Başgil, 1983, 67) dese de yeni şeyler söylemek gerekir. Özellikle doktorada sizden beklenen, yeni bilgiler üretmektir.

- Tezde yanlışlık ve eksiklikler varsa, jüri karşısında bu kabul edilmeli, hatada ısrarcı davranmamalıdır. Araştırma ve yazım esnasında birtakım hatalar olabilir. Bu göze alınarak yola çıkılmalıdır. Zaten bu nedenden dolayı makalede hakem, tezde tez izleme komitesi (TİK) danışman ve jüri heyeti vardır.

- Özellikle doktora tezinde üç şey çok önemlidir: "*özgünlük, içerik, problematik.*" Tezde görsel malzeme varsa kullanılmalıdır. Girişte problem geneldir amaç daha özeldir. Önce genel probleme, sonra da dikkat çektiğiniz hususa değinmelisiniz.

Sonuç Yerine

Bu çalışmada, akademik alanda tahsillerini devam ettirmek isteyen adaylara bazı metodolojik ve pratik tespit ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Burada arz edilen bilgilerin tamamı üzerinde uzlaşı sağlanmış ilkeler değildir. Zira bu bilgilerin kimilerine göre değişkenlik göstermesi, doğruluk ve geçerlilik payı farklı olabilir. Buna saygı duymak gerekir. Bunlar uzun yıllar tasavvuf alanında akademik çalışmalar yapmış, araştırma ve okumalarda bulunmuş birinin öğrencilerine faydalı olmak amacıyla sunduğu tespit, teşhis ve temennilerden ibarettir.

Akademik ve ilmi çalışmalar ciddi emek, gayret ve özveri ister. Eğer bir akademik çalışma iddialıysa ve bu iddia da delilleriyle ortaya konuluyorsa kıymetlidir. Tez yazma aşamasına kadar gelebilmiş bir yüksek lisans ve doktora öğrencisinde asgari üç şeyin yeterince mevcut olup olmadığına bakılır: Ana hatlarıyla alanı yeterince tanımış, ilgili ilim dalının teoriği, pratiği, konu, kavram, kişi, süreç ve literatürüne hâkim mi? Konuyu nasıl araştıracağı ve sistematize edeceği hususunda belli bir yetkinlik kazanabilmiş mi? imkân nispetinde şahsi değerlendirme yapabilme nosyonu elde ederek bu tezde hedeflediği hususlara ulaşabilmiş mi? Burada dile getirilmeye çalışılan pek çok ilkenin aslında modern ülkelerin ilmî mahfillerinde

genel kabul gördüğü bilinmektedir. Gittikçe globalleşen dünyada birlikte yaşam kültürü gelişmiş, iletişim ve ulaşım imkânları gelişmiş, dünyanın farklı üniversitelerinde lisansüstü çalışma talepleri ve imkânları artmıştır. Burada bizim maksadımız açık aramak değil genel kabul görmüş ilkeler doğrultusunda mükemmeli yakalamaya ve teze zenginlik katmaya çalışmaktır.

Sonuca doğru yaklaşılırken tasavvuf tarihi araştırmaları için gözden ırak tutulmaması gereken iki hususa vurgu yapmak yararlı olacaktır: Bunlardan biri Kitap, sünnet ve İslami prensiplere uygunluk anlamına gelen "meşrûiyyet"; diğeri medeni ve modern dünyanın kabul ettiği bilimsel, akli ve mantiki ölçütlere aykırı düşmeyen "ma'kûliyyet" ilkesine azami riayettir. Zira bir bilginin apaçık, güvenilir, savunulabilir olması, öncelikle onun akla, eşyanın hakikatine, olayların mantığına münasip düşmesine bağlıdır. Günümüzde tasavvufa yapılan aşırı itham ve iddiaların çokluğu dikkate alındığında bu alanda çalışma yapan akademisyen adaylarının bahis konusu iki noktada daha dikkatli davranmaları gerekir.

Tasavvuf araştırmacılarına dönük teklif ve temenniler bağlamında üç hususa da dikkat çekerek çalışmamızı bitirelim: Bunlardan birincisi alanımıza teşvik için gerçekten tenkide "açık" olunduğu izhar edilmelidir. "Eleştiriye açığız" deyip buna aykırı bir duruş sergilemek ve alınganlık göstermek uygun değildir. Üstelik bu durum eleştiri ve özeleştiri geleneğini içselleştirmiş, tevazuyu prensip olarak teşvik etmiş bir disiplinin mensuplarına zor gelmez. İkincisi genç adayların tasavvuf araştırmalarını sadece tarihsel boyutla sınırlandırmayıp güncele yönelmesidir. Bunun için interdisipliner anlayışla ve iş birliğiyle sosyolojik ve psikolojik durum göz önünde tutulup nicel/nitel yöntemlerin uygulandığı ankete dayalı alan araştırmaları marifetiyle ülkenin farklı İslam algı ve anlayışlarının hasılası diyebileceğimiz "İnanç Haritası" çıkarılmalıdır. Ancak bu hem aday ve danışmanın hem deneklerin her tür endişe, korku ve kaygılardan emin, dolaysıyla birbirlerine karşılıklı güven tesis etmeleriyle mümkündür. Keza bu bapta son yıllarda dikkat çeken fenomenolojik nitel bir araştırma tekniği olan Online/internet vasıtasıyla Seslifoto (OSF) yöntemiyle kelime ve görüntülerin bir araya getirildiği teknik kullanılmak suretiyle toplum tasavvuf algı ve anlayışı üzerinde bazı çalışmalar yapılmalıdır. Üçüncüsü zaman ve emek israfını önlemek adına yapılmış ve yapılmakta olan tezler bir "havuz" da toplanmalı ve bu havuz bilgileri sürekli güncellenmelidir. Bu tür bir davranış hepimizi "Benim oğlum bina okur döner döner yine okur" hatasına düşmekten alıkoyacaktır. Sonuçta ilimle iştigal etmek hem mensup olduğunuz din ve millete, hem birlikte yaşamaya mecbur olduğunuz insanlık alemine katkı sağlayacak, aynı zamanda sizi içinde yaşadığınız toplumda saygın bir fert haline getirecektir. Yaptığınız çalışmalar, kendinizden öncekilerden öğrendiğiniz, onların yanlışlarını

düzelttiğiniz, eksiklerini giderdiğiniz, onlara yeni açılımlar ekleyip sizden sonrakilere aktardığınız verimli çalışmalara kaynaklık edecektir.

Kaynakça | References

Atay, Tayfun. *Görünüyorum O halde Varım Meşhuriyet Çağında Kültür ve İnsan.* İstanbul: Can Yayınları, 2021.

Başgil, A. Fuat. *Gençlerle Başbaşa.* İstanbul: Yağmur Yayınları, 1983.

Cebeci, Suat. *Bilimsel Araştırma ve Yazım Teknikleri.* İstanbul: Alfa, 2010.

Cebecioğlu, Ethem. "Alandışı/Laymen'lerin Tasavvufu Anlayamamalarının Bazı Nedenleri Üzerine I". *Aylık İslam Dergisi* 164 (1997), 32-34.

Coşan, M. Esad. *Dilimiz ve Kültürümüz*. İstanbul: Server Yayınları, ts.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hayat Mektebinden Notlar.* İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2019.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Öğrenimi Tarihi ve Güncel Boyut*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2016.

Demir, Abdullah. *İSNAD Atıf Sistemi* 2. Edisyon. Ankara: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2019.

Ebu Gudde, Abdülfettah. *İlim Uğrunda.* çev. F. Beşer. İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.

Erünsal, İsmail E. *Yirmi İki Mürekkep Damlası.* haz. H. Solak, İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.

Gömbeyaz, Kadir. "Kitap Değerlendirmesi Yazım Kılavuzu". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/2 (Aralık 2017), 1415-1420. https://doi.org/10.18505/cuid.362700

Güngör, Özcan (ed.). *Bilimsel Araştırma Süreçleri.* Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Hoffer, Eric. *Kesin İnançlılar.* çev. E. Günur. İstanbul: Olvido, 2021.

Kara, Mustafa. *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarîkatlar.* İstanbul: Sır Yayıncılık, 2004.

Kara, Mustafa. "Mustafa Kara ile Söyleşi". *Tasavvuf Dergisi* 4/10 (2003), 455-522.

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel, 24. Baskı, 2012.

Kavakçı, Y. Ziya. *İslam Araştırmalarında Usûl.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1976.

Koz, Sabri. *Üstatlarımız ve Karantina Günlükleri.* ed. M. E. Kala. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, 2020.

Kütükoğlu, S. Mübahat. *Tarih Araştırmalarında Usûl.* İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 1995.

Ocak, A. Yaşar. "Türkiye'de 1980 sonrası Osmanlı Dönemi Akademik Nitelikli Tasavvuf Tarihi Araştırmalarına Genel Bir Bakış". *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları.* ed. A. Akyıldız vd. 217-225. İstanbul: İSAM Yayınları, 2007.

Ocak. *Arı Kovanına Çomak Sokmak.* haz. H. Şahin. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

Onat, Hasan. "Bilgi, Bilim ve Yöntem". *İslam Bilimlerinde Yöntem.* ed. H. Albayrak. 2-26. Ankara: Ankuzem Yayımları, 2005.

Öztürk, Nazif. *Üstatlarımız ve Karantina Günlükleri.* ed. M. E. Kala, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, 2020.

Ramazan, Yasin. *Araştırmanın Alfabesi*. İstanbul: Babil Kitap, 2021.

Sırma, İ. Süreyya. *Pervari'den Paris'e.* Haz. A. Demirci. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Taş, Aydın. *Araştırma Kılavuzu.* Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Yayınları, 2019.

Türkdoğan, Orhan. *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi.* İstanbul: MEB Yayınları, 1995.

Uludağ, Süleyman. "Süleyman Uludağ ile Röportaj: Tasavvuf, Tasavvuf ve Tarîkatlar ve Tasavvuf Sosyoloji İlişkisi Üzerine". *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 1/2 (Temmuz 2017), 65-70.

Uludağ, Süleyman. "Başlangıçtan Günümüze Tasavvufta Usûl Meselesi". *İslami İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi Sempozyumu* (20-21 Mart 2004). 1041-1075. İstanbul: İSAV, 2004.

Uludağ, Süleyman. "Süleyman Uludağ ile Söyleşi". *Tasavvuf Dergisi* 7 (2001), 33-92.

Unat, F. Reşit. *Hicrî Tarihleri Milâdiye Çevirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984.

Yılmaz, Ömer. *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarîkatlar.* Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.